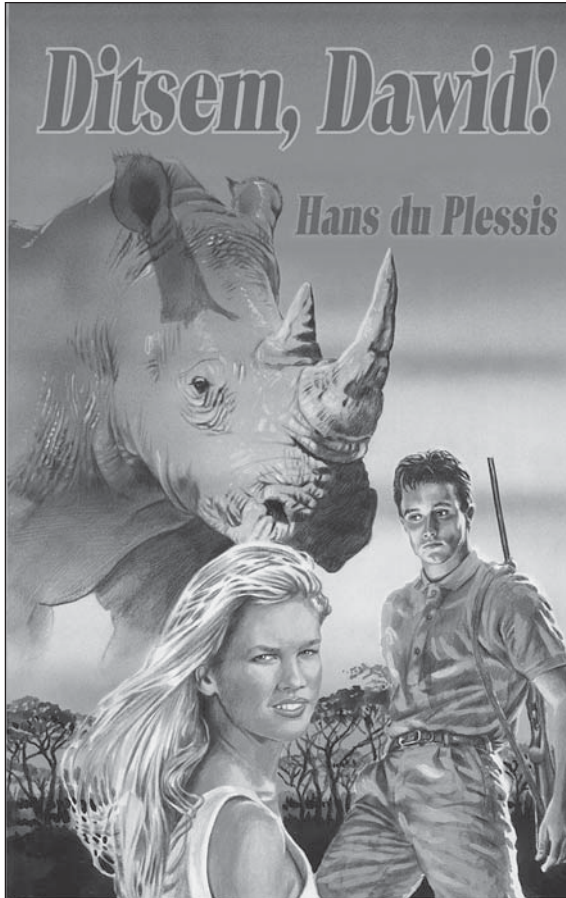

Ditsem, Dawid!

Hans du Plessis

Onderwysersgids
Deur Johan Koortzen

Erkenning:

Die assesseringstandaarde in hierdie boek is geneem uit die beleidsdokumente van die Nasionale Onderwysdepartement

Alle regte voorbehou

Eerste uitgawe in 2006 deur Human & Rousseau,
'n afdeling van NB-Uitgewers (Edms) Bpk,
Heerengracht 40, Kaapstad

Bandontwerp en tipografie deur McKore Graphics
Geset in 10 op 12 pt Times deur McKore Graphics
Gedruk en gebind deur Paarl Print

ISBN 10: 0-7981-4629-X

ISBN 13: 978-0-7981-4629-6

Geen gedeelte van hierdie boek mag sonder die skriftelike verlof van die uitgewer gereproduseer of in enige vorm of deur enige elektroniese of meganiese middel weergegee word nie, hetsy deur fotokopiëring, skyf- of bandopname, of deur enige ander stelsel vir inligtingsbewaring of -ontsluiting

Inhoud

1. Onderrigstrategie.....	
2. Enkele opmerkings oor die outeur	
3. Riglyne by die ontleding van die roman	
3.1 Tyd.....	
3.2 Ruimte- of milieubeelding	
3.3 Karakters	
3.4 Intrige	
4. Die verteller in die roman	
5. Die vertelinstantie in <i>Ditsem, Dawid!</i>	
6. Tema van <i>Ditsem, Dawid!</i>	
7. Verhouding tussen Dawid en Molaledi	
8. Karakterontleding.....	
8.1 Dawid	
8.2 Ernesta.....	
8.3 Boela.....	
8.4 Achmat	
9. Bewaring	
10. Die funksie van die jagters	
11. Die renosters as bedreigde spesie.....	
12. Die renosterstropers	
13. Die soektog na die stropers	
14. Die finale konfrontasie	
15. Die uiteinde	

Afdeling B

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL	
Kruiskurrikulêre aansluitingspunte.....	
LEWENSWETENSKAPPE	
LEWENSORIËNTERING	
Kontrolelys vir skriftelike stelwerk.....	
Bronnelys	

1. Onderrigstrategie

Die doel van hierdie gids is om te dien as hulpmiddel by die behandeling van Hans du Plessis se roman *Ditsem, Dawid!* en daar is in gedagte gehou dat die roman voorgeskryf is vir Afrikaans Eerste Addisionele Taal, graad 10, maar die inligting is sonder meer toepaslik vir Afrikaans Tweede Addisionele Taal ook. Dit is van die uiterste belang dat die leerders die inhoud van die boek ken. Die opvoeder kan dan aan die hand van die bespreking enkele “temas” uitlig, soos in die inhoud genoem.

Dit is voorts belangrik dat die aanbieding nie die inhoud slaafs navolg nie, maar dat die opvoeder dit lewendig en interessant hou deur besprekings en selfs mondeling. Die inhoud is slegs enkele verwysingspunte in die bespreking van die roman. Dit is om hierdie rede dat daar ’n **afdeling B** ingesluit is wat bestaan uit ’n verskeidenheid klasaktiwiteite wat besondere leeruitkomstes dek en wat besondere assesseringstandaarde belig. In **afdeling B** is enkele kruiskurrikulêre aansluitingspunte met die roman ook gedoen. Dit behoort duidelik aan die leerders gestel te word hoe ingewikkeld die skryfproses van so ’n roman is, deur te verwys na ander leerareas se inhoudelike wat met dié van die roman ooreenstem. Hierdie voorbeelde van kruiskurrikulêre aansluitingspunte is enkele idees om die opvoeder rigting te gee en met die roman aansluiting te vind by ander leerareas se kurrikula. Dit moet nie as die alfa en omega beskou word nie. Indien net een hiervan die innoverende opvoeder aanmoedig om self kruiskurrikulêre aansluitingspunte te vind, dan was die doel hiervan geslaagd.

2. Enkele opmerkings oor die outeur

Hans du Plessis is in 1945 in Pretoria gebore. Hy word in Silverton groot en matrikuleer aan die Afrikaanse Hoër Seunskool, Pretoria. Hy behaal die graad BA aan die Universiteit van Pretoria, waarna hy in 1966 begin skoolhou. Hy skryf in 1969 as deelydse student by UNISA in en behaal die UOD (met onderskeiding in Afrikaans), Hons. BA (met lof), MA (met lof) en in 1975 verwerf hy die D.Litt. et Phil. Hy ontvang die senior beurs van die RGN in 1976. Du Plessis lê in 1991 besoek af in die VSA, waar hy kursusse in die skryfkuns bywoon. Hy was medewerker aan ’n navorsingsprojek oor die Afrikaans van die Griekwas en projekleier van ’n uitgebreide projek oor die gebruik van Afrikaans in Namibië.

Ná ses jaar in die onderwys word hy in 1971 aangestel as Lektor in Afrikaanse Taalkunde aan UNISA. Vanaf 1977 tot 1980 is hy Senior Lektor aan die Randse Afrikaanse Universiteit. In Januarie 1981 word hy professor in Afrikaanse Taalkunde aan die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys en in 1990 word hy die Direkteur van die ATKV-Skryfskool van die PU vir CHO.

Hy is ’n navorser van Griekwa-Afrikaans en publiseer sy geprese Griekwa-psalms, asook ’n volledige bundel Griekwa-verse, *Innie skylte vannie Jirre*, met enkele “spreke” van Salomo, die “tale van mense en van ingelse” en van “annerlike versiese oppie woord af”.

Hy publiseer ook ander kreatiewe tekste: *Kleinwild* (1978), *Gewete van glas* (1984), *Grensgeval* (1985), *Skuiweling* (1990), *Disse flippen stukkende wêreld dié, my ou* (1991), *Bakgat, en wat dan van my* (1995), *Ditsem, Dawid!* (1996), *Broerse* en *Liefde en oorlog*. Ook skryf hy poësie, prosa, jeugromans, kortverhale in versamelbundels, drama en kabaret, en ontvang enkele pryse vir sy skryfwerk: die C.R. Swart-prys, die ATKV-kinderboekprys, 'n erepenning van die Akademie vir Wetenskap en Kuns vir 'n dokumentêre televisiereeks oor Afrikaans.

Sy drama, *Broerse* en die musiekdrama *Liefde en oorlog* word by die KKNK, Aardklop en landswyd in teaters opgevoer. Die musiekproduksie van Randall Wicomb, *Innie skylte vannie jirre* en sy CD, *Hie neffens my*, wat albei op die boek gebaseer is, word ook by die kunstefeeste opgevoer.

Hans du Plessis is lid van die Afrikaanse Skrywersvereniging en lid van verskeie vak- en kultuurverenigings. Hy is redaksielid van die tydskrif *Literator*, visevoorsitter van die direksie van die ATKV, en lid van die direksies van Lapa-uitgewers en die Aardklop Nasionale Kunstefees.

Hans du Plessis is getroud met Magdaleen Potgieter en hulle het vier seuns (die inligting onder hierdie opskrif is deur Hans du Plessis self verskaf en kan gevind word op die volgende webtuistes: http://www.storieswerf.co.za/cv's/cv_hansduplessis.htm en http://www.boekwurm.co.za/blad_skryf_a-e/du_plessis_hans.html).

3. Riglyne by die ontleding van die roman

In die literatuur word 'n roman beskryf as 'n verhaal of vertelling oor menslike ervarings. In die proses van vertelling kan enkele ander “karakters”, soos diere, egter ook by die verhaallyn betrek word. Een besondere kenmerk van die roman is dat dit langer is as die kortverhaal en gewoonlik in hoofstukke van onderskeie temas ingedeel is.

Die belangrikste kernelemente waaruit die roman bestaan, is karakters, tyd, ruimte, handeling en dialoog. Die **karakters**, ook die renosterkarakters in die roman *Ditsem, Dawid!*, is gebonde aan **tyd** en **ruimte**, hulle tree **handelend** op en as gevolg daarvan ontstaan daar **botsings** en **spanning**. Die aanbied van die handeling in die roman lei tot die **intrige** of verhaalplan (Engels: “plot”). Belangrik in enige verhaal is die **tema** en die **verteller**.

3.1 Tyd

Tyd in 'n roman kan verdeel word in **verteltyd**, of die tyd wat dit neem om die roman te lees, met ander woorde die omvang van die roman, die hoeveelheid bladsye wat dit beslaan, en **vertelde tyd**, wat verwys na die tyd waarna daar in die roman verwys word (Steenberg, 1985: 90-91). In die geval van *Ditsem, Dawid!* verwys **verteltyd** na die hoeveelheid bladsye wat die roman beslaan, nl. 108, en **vertelde tyd** verwys na waar die verhaal van Dawid, Ernesta en Boela begin tot waar die stropers aan die einde van die roman gevang is. In *Ditsem, Dawid!* is die gebeure nie chronologies weergegee nie, met ander woorde die verhaal word nie vertel soos dit in **tyd** gebeur het nie.

In die eerste hoofstuk is daar byvoorbeeld die konfrontasie tussen Boela en Dawid oor Boela se behepthed met Dawid se belangstelling in Ernesta. Daarna gee die ek-verteller verslag van die gebeure wat aanleiding gegee het tot hierdie konfrontasie: Die vorige Saterdag het Uitsig se eerste rugbyspan vir die eerste keer in ses jaar in die finaal gespeel en het Dawid, as nuwelings-reserwe, juis in die plek van Boela, die wendrie gedruk.

Dan verskuif die verteller weer die fokus na die hede as Dawid aan die einde van die hoofstuk deur Richter-hulle vir die jag op Renosterpoort kom haal word. Die rede hiervoor is dat die verteller die **intrige** so inkleur dat hy daarmee 'n sekere **tema** aan die verhaal gee en gevolglik sy gebeure inkleur soos dit die tema ondersteun, gewoonlik met noodsaaklike terugflitse en vooruitwysings, wat dan verantwoordelik is vir die tydsafwykings wat in die roman voorkom.

Tempo dui gewoonlik op die spoed van die verhaalde gebeure en word bepaal deur die verhouding wat bestaan tussen **verteltyd** en **vertelde tyd**. In *Ditsem, Dawid!* is die tempo aanvanklik traag: die **gebeure** rondom die rugbywedstryd en die aanvanklike bekendstelling van die karakters. Daarna bly die **tempo** stadig as die **gebeure** tussen die karakters begin ontvou en as die **intrige** rondom die stropers verdiep. Wanneer die spore van die stropers op die plaas opgemerk word, begin die **tempo** vinniger raak en as die jagters op die vars spore is en die skoot hoor, word die **tempo** vinnig as die spanning verdiep en die dreigende botsing tussen die stropers en die jagters op die spits gedryf word. Uiteindelik word die **tempo** so vinnig dat die spanning byna onhoudbaar word en onvermydelik lei tot die ontknoping en die finale saamvat van die feite.

3.2 Ruimte- of milieubeelding

Ruimte is die plek waar die handeling plaasvind en kan afwissel met terugflitse en vooruitwysings. Gewoonlik word die ruimte so beskryf dat dit die tema van die roman ondersteun. Op Renosterpoort, die jagplaas van Richter en Ernesta se pa, kom die groot vyf onder die wilde diere ook voor: buffel, renoster, olifant, leeu en luiperd. Daar is ook waterbokke waarna Dawid en Molaledi kyk toe hulle gaan jag: die waterbokke staan hulle en aankyk toe hulle verbyloop, so asof hulle weet hulle mag nie geskiet word nie. Dis die eerste keer dat Dawid waterbokke so in die veld sien en toe hulle nader gaan, draf die bokke weg, die kring op die boude duidelik sigbaar (Du Plessis, 1996: 53).

Richter is die een wat trots is op die wildplaas, 'n jagplaas vir oorsese jagters. Toe Boela ná die stryery oor Ernesta nie meer saamgaan nie, was Richter so geskok oor Boela se afloerdery van die meisies dat hy nie meer na die plaas toe wou gaan nie.

Dis egter die enigste naweek wat daar nie jagters op die plaas sou wees nie en die kommer oor die veiligheid van die renosters bly voortbestaan. Daar was reeds tydens daardie tyd renosterstropers in die omgewing. Een van die werkers op die plaas, Molaledi, sou teleurgesteld wees as Richter-hulle nie meer die naweek plaas toe gaan nie, want hy tel al die dae totdat Richter-hulle Renosterpoort toe kom. Richter se pa, oom Bertus, wil ook dat die nuwe Land Rover plaas toe geneem word. Richter kan iemand anders in Boela se plek saamvat, en toe Achmat Dawid se naam noem, vra die oom of hy kan skiet en toe is dit afgespreek: Dawid gaan saam in die plek van Boela (ibid.: 16).

In die Bosveld, waar die jagplaas Renosterpoort is, is die omgewing pragtig. Hulle ry met die Land Rover deur 'n poort met 'n stroompie links van die motor. Daar is hoë

apiesdoringbome langs die pad, ook wildesering, lekkerbreek en raasblaar. Die gras is ruig sodat dit moeilik sal wees om in die omgewing te jag (Du Plessis, 1996: 21). Die stilte van die Bosveld lê om die jagters as hulle in die veld uitgaan en nie een van hulle praat nie. 'n Neushoring vlieg van die grond af op en gaan naby hulle in 'n boom sit en kô-kô vir die stil dag (ibid.: 22). Buite die rondawel roep 'n houtkapper in 'n boom en daar is vir Dawid niks mooiers as die Bosveld nie, veral as jy weet daar is kilometers en kilometers bos en wild om jou. Nie te ver daarvandaan nie hoor hulle hoe blaas 'n rooibok (Du Plessis, 1996: 33).

Op Renosterpoort staan hulle voor die huis: 'n plat, moderne gebou wat so goed by die omgewing inpas dat jy amper op die huis is voordat jy dit raaksien. Anderkant die hek lê grasperke en beddings en die tuin lyk koel en klam in die droë, warm middag (Du Plessis, 1996: 30). Op die plaas is daar ook vier rondawels en 'n groot lapa in die middel, 'n grasafdak met 'n wasbak en 'n lang tafel en stoele. Die vuurmaakplek is voor en 'n entjie agtertoe staan 'n geboutjie wat soos 'n badkamer lyk, met 'n donkie vas teen die agterste muur gebou (ibid.: 32). Die rondawel is ruim, vier beddens en 'n hangkas, en 'n geweerrak teen die muur (ibid.: 33). Dis alles maniere om toeriste na die pragtige omgewing te lok.

In die stilte van die Bosveld hoor jy die stompe brand. Nou en dan, as iemand 'n stomp verskuif of dieper die vuur indruk, skiet die vonke die donkerte in, en dan word die stilte in die veld opvallend en dis baie anders as in die stad waar daar altyd iets is wat lawaai, selfs in die middel van die nag (Du Plessis, 1996: 41).

Die son in die Bosveld skyn van vroegdag af al helder. Duiwe koer oral in die bome, met tussenin die skril gepiep van mossies en hier en daar skel 'n fisant of tarentaal (ibid.: 49). Toe Richter, Ernesta en Dawid begin jag, sien hulle hoog op die rant 'n keer 'n koedoebul staan. Hulle sien ook kringgatte en bobbejane wat op die lae kranse en in die raasblare rumoer. Dawid geniet dit om saam met sy vriende so saggies deur die bos te loop, selfs toe hulle kyk hoe naby hulle aan 'n duiker kan kom. Dawid leer ook om in die omgewing fyn te kyk en op die regte manier te soek na diere (ibid.: 60-61).

Terwyl hulle na die stropers soek, sien hulle 'n trop olifante by 'n watergat. Die olifante swaai die slurpe luierig rond en spuit water spelerig in die lug in op. Die groot ore bly beweeg (Du Plessis, 1996: 71). Op die dag dat die stropers toeslaan, is die wild volop. Hulle kry 'n trop wildebeeste en Dawid dink as dit anders was, het hy vir hom 'n goeie bul uitgesoek om te skiet (ibid.: 88).

3.3 Karakters

Die **karakters** is die persone wat in die roman optree, en in die geval van *Ditsem, Dawid!* kan dit ook die renosters wees wat gejag word deur stropers ter wille van hulle horings. Die letterkundiges onderskei tussen die **hoofkarakter** of die **protagonis**, die **teenspelers** of die **antagonis** en die **buitestanders** of die **tritagoniste**. Dan kan daar ook onderskei word tussen **plat** en **ronde karakters**. **Plat karakters** is karakters waarvan die optrede voorspelbaar is. Hulle verander min of niks na die einde van die verhaal nie, terwyl die sogenaamde **ronde karakters** onvoorspelbaar optree en gewoonlik na die einde van die roman tot inkeer kom en gemotiveerde veranderings toon (Van Eetveldt, 1985: 74). Die

buitestanders is die groepie karakters wat hulle afsonder van die realiteit en nie werklik deel is van die groep nie.

Karakters word normaalweg deur die verteller gekarakteriseer, maar omdat dit subjektief kan wees, kan karakters ook hulleself karakteriseer deur eie optrede of deur wat hulle sê. 'n Karakter kan deur sy naam gekarakteriseer word, deur sy uiterlike voorkoms, deur oor te gaan tot selfondersoek, deur hoe hy optree teenoor ander karakters, of deur sy eie gedagtes wat deur die verteller weergegee word.

Die hoofkarakter in die roman *Ditsem, Dawid!* is uiteraard Dawid self. Die titel van die roman verwys na Dawid se eerste drie as reserwe van Uitsig se eerste rugbyspan, wat veroorsaak het dat die span, wat vir die eerste keer in ses jaar in die finaal gespeel het, die wedstryd gewen het en Dawid deur ou Beentjies, die afrigter, gelukkigewens word: "Ditsem, Dawid!" (Du Plessis, 1996: 10).

Dawid, as **protagonis**, kan vergelyk word met Radinaka: albei deurleef aanslae op hulle "lewe", hulle kan deur 'stropers' vermink word omdat hulle as individue uitroon bo die res. Albei word legendes as gevolg van hulle optrede. Albei kan gevaarlik wees as hulle gekonfronteer word, soos bewys deur voorbeelde uit hulle lewe: Richter het al gesien hoe jaag Radinaka die manne in die bome in. Dawid se drie laat Uitsig die finaal wen en uiteindelik red hy Ernesta en wen haar "hart".

Die "**hoofkarakter**" onder die diere is natuurlik Radinaka, die renoster met die langste horing, 'n diere wat selfs tot in die Wildtuin 'n legende is (Du Plessis, 1996: 56). Dit is ook die storie wat die voorblad van die roman vertel: die drie hoofkarakters. Die derde hoofkarakter is natuurlik Ernesta, en dit is dan ook die intrige waarom die tema in *Ditsem, Dawid!* draai: Boela, die skool se beste skrumskakel, gaan met die mooiste meisie uit; Boela, die ou met guts, maar wat sy meisie verloor aan die hand van Dawid, die eerste span se reserwe, iemand wat nie goed genoeg is vir die eerste span nie. Dit is die ideale situasie vir botsing en spanning. Dit is dan ook Dawid wat Boela vang terwyl hy besig is om die dogters deur die asbesmuur af te loer, en dan spog Boela in die besonder dat hy vir Ernesta afgeloer het, iets wat Dawid nie kan verdra nie en wat tot 'n botsing tussen die twee karakters lei. Boela loop en spog hoe mooi Ernesta gebou is, en Dawid tree in haar belang op as hy verbaas is dat Boela kan sê dat Ernesta nog mooier lyk, veral as sy niks aanhet nie. Dawid sê: "Ek dog sy's jou meisie?" (Du Plessis, 1996: 7-8). Dawid vertel uiteindelik nie die afloerdery aan Richter nie, maar wel Achmat.

Net daarna dink Dawid die "naam Ernesta Roestoff hoort nie eers in Boela se mond nie . . . Ek ken haar net so van sien, en mooi is sy definitief, en al is sy nog in standerd agt, speel sy al klaar eerste span! Ek het geweet sy en Boela gaan uit, maar ek kon glad nie verstaan wat sy in die vent sien nie" (ibid.: 8). Later sê Ernesta van Boela, ná 'n vraag van Dawid oor wat sy in 'n ou soek: "'Guts.' Sy bly 'n lang ruk stil. 'Boela was 'n ou met guts,' sê sy asof ek haar tog oor hom gevra het" (Du Plessis, 1996: 64). Later spesifiseer sy dit as sy sê ". . . (j)y het meer, en ek weet nou wat ek wil hê: 'n sagte ou mét guts. Soos jy" (ibid.: 107).

Die vraag of die hoofkarakters **ronde** of **plat karakters** is, is altyd 'n vraag wat die nuuskierige leser prikkel. Hoe verander die ronde karakter, as hoofkarakter, na die einde van die roman toe? Neem die voorbeeld van Dawid, bloot omdat hy die hoofkarakter is. Aanvanklik dink hy baie min van homself as reserwe van die eerste rugbyspan van

Uitsig: “Vandat ek in April in dié skool gekom het, moes ek hard speel om eerste span te haal, maar ek kon tot by die finaal net reserwe haal. Omdat, al is dit swaar om dit te erken, Boela ’n vrek goeie skrummie is” (Du Plessis, 1996: 7). Later sê Dawid “. . . ek weet dis my eerste toets, en ek wil hom nie dop nie – ek weier om die reserwejagter te wees” (ibid.: 47). Uiteindelik wys Dawid simpatie teenoor sy aartsvyand, die een wie se meisie hy afgeneem het, Boela, wat saam met sy pa die kosbaarste besitting vir Ernesta, Radinaka, wil jag en Sussie, sy ma, wat deur hulle met die hand grootgemaak is, se horing vir eie gewin wil hê: “Ek wil iets vir Boela sê, maar ek weet nie wat nie. Arme Boela!” (Du Plessis, 1996: 103).

Dawid is ’n tipiese ronde karakter wat na die einde van die roman verander het, gegroei het, tot insig gekom het. Hy het ’n lewensles geleer: Moenie iemand veroordeel voordat jy sy omstandighede ken nie. Hy het nooit vir Boela veroordeel nie, maar teen die einde kon hy begrip hê vir Boela se omstandighede en kon hy met sy eie lewe aangaan. Hy was geskok dat Boela en sy pa Sussie doodgeskiet het en hy beskerm dadelik vir Ernesta: “Ernesta weet. Ons kyk reguit vir mekaar. Ek loop na haar toe, sit my arm om haar” en toe sê hy hy is jammer dat Sussie dood is. Hy hou haar vas en voel hoe haar lyf ril (ibid.: 103). Van die onervare reserwe en “minnaar” het Dawid gegroei tot redder en ervare “minnaar”.

Boela het ook as ronde karakter na die einde van die roman gegroei. Sy naam gee die belangrikste kenmerk van sy karakter weer: hy is die goeie skrumskakel wat geneig is om ander te **boelie** en te na te kom (Du Plessis, 1996: 7). Hy klap Dawid agter die kop en wil hom ook te lyf gaan oor Dawid gesien het hoe Boela Ernesta-hulle afloer deur die asbesmuur. Boela hoop die stut kry in die wedstryd seer sodat hulle Dawid se nek kan papdruk, want vir hom is Dawid te vrot om span te haal (ibid.: 8). Die bakkie waarmee Boela ry, bewys dat hulle nie welgesteld is nie: ’n flenterbakkie met ’n enjin wat ongelyk sukkel om aan die gang te bly. Die feit dat Boela Ernesta ná die wedstryd afloer, laat Richter weier dat hy as jagmaat na Renosterpoort kan gaan, en op Achmat se aandrang word Dawid die kans gegun om saam te gaan (Du Plessis, 1996: 14).

Boela is die een wat sy fisieke krag wil gebruik om ’n geskil te besleg: “Ek sien hoe hy sy arm terugtrek. Ek is reg vir hom. As hy vorentoe swaai, staan ek agteruit, reg om terug te slaan, maar hy krimp inmekaar lank voor ek nog slaan. Hy gryp na sy nek. Ek kan sien dit is seer. Dit is Boela se simpelgeit met die afloerdery wat veroorsaak het dat Dawid die vakansie in sy plek Renosterpoort toe kon gaan. Ná die Saterdag bly Boela maar lugtig vir die Roestoffs (Du Plessis, 1996: 6).

Boela se reaksie op die feit dat hy nie meer na Renosterpoort kan gaan nie, lyk aanvanklik na jaloesie: “Daar is beter plekke om te jag. Ek wens al julle kamstige renosters waaroor julle so windgat is, vrek op ’n streep. Ek kan tog saam met my pa gaan jag. Druk julle wonderlike plaas” (ibid.: 15). Die leser weet nie wat hy daarmee bedoel nie en kom dit eers aan die einde van die roman agter.

Aanvanklik was Boela die arrogante, onoorwinlike skrumskakel. Hy het Dawid uitgedaag: “Jy soek my. Ek sê jou net: Split op my en jy’s dood” (Du Plessis, 1996: 7). Uiteindelik pleit Boela dat oom Bertus nie te hard moet oordeel nie en hy gee die redes. Sy pa het sy werk verloor en hulle gaan alles verloor. Hy het gedink dis net die jongklomp wat gaan jag, nie grootmense ook nie. Daaruit lei die leser af dat hy die intelligensie van

die jong jagters onderskat en hulle gering ag, maar dat Boela gegroei het tot die besef dat hy ten minste om verskoning moet vra en probeer om nie te sleg daarvan af te kom nie (Du Plessis, 1996: 102).

Ernesta is een van die hoofspelers wat op die oog af 'n plat karakter is, wat met ander woorde die minste verander. Van die begin af is sy die een met vaste waardes en norme: Sy soek 'n ou met guts, 'n sagte ou met guts, sy is bewaringsbewus, sy is onverskrokke, sy sit die stropers agterna, sy baklei as haar pa haar nie op die soektog wil laat saamgaan nie, maar uiteindelik is sy die een wat haar weerstand teen toenadering met Dawid laat vaar toe hy haar red en sy toelaat dat hy haar hand neem, toe sy sê dis lekker om saam met hom in die natuur te wees, en toe sy uiteindelik Dawid bedank en toelaat dat hy haar vashou toe Sussie geskiet is. Tog is Ernesta, ten spyte van haar waardes, die handhawing en uitleef daarvan, die een wat uiteindelik emosioneel die meeste verander.

Sy is die meisie wat hou van ouens wat guts het, soos Boela. Later is dit vir Dawid verblydend dat sy sê Boela **was** een met guts. Sy praat in die verlede tyd van Boela, wat Dawid hoop gee oor die verhouding met haar (Du Plessis, 1996: 64).

Uiteindelik, met die vang van die stropers, sê Ernesta Dawid het meer guts as Boela en sy weet wat sy wil hê: 'n sagte ou met guts, soos Dawid (ibid.: 107).

Sy is een van die mooiste meisies in Uitsig en al is sy nog maar eers in standerd agt, speel sy al klaar eerste span. Sy en Boela gaan uit. Sy wens Dawid met sy drie in die finaal geluk (Du Plessis, 1996: 10-11). Ernesta sê daardie aand vir Boela dat hulle verhouding verby is (ibid.: 15).

3.4 Intrige

Die **intrige** of **verhaalplan** is gewoonlik daardie enkele gebeurtenis of reeks gebeure waarsonder die verhaal nie vertel sou kon word nie. **Intrige** is die naspur van die verband tussen **handeling** en **tema** (Senekal, 1985: 82). Hierdie **intrige** lei tot **botsing** en **spanning** en ook tot 'n **ontknoping** aan die einde van die roman. In die geval van *Ditsem, Dawid!* is die **intrige** die teenwoordigheid van die stropers op die spoor van die bedreigde swartrenosters. Ook gaan dit om die opbouwende spanning tussen Dawid en Boela en die groeiende verhouding tussen Dawid en Ernesta. Die intrige is eintlik 'n ingewikkelde saak en is nou verweef met die handeling van die karakters. Van die begin van die roman af, trouens reeds in die titel, word die intrige indirek geïmpliseer. *Ditsem, Dawid!* impliseer een van die fasette van die intrige, nl. die groterwordende karakter van Dawid teenoor die mindere gesag wat deur Boela uitgeoefen word, met in die middel natuurlik Ernesta, die eintlike katalisator of persoon wat die intrige veroorsaak. Dit is egter Beentjies wat die presiese titel gebruik om Dawid met die wendrie geluk te wens en later was dit Malome se groet wat aan Beentjies se gelukwensing herinner (Du Plessis, 1996: 10, 101). Dit is egter die kulminasie van hierdie stryd met die bewaring van die renoster wat die intrige van die roman benadruk: die uiteindelijke stryd tussen die aanvanklike drie: Ernesta, Dawid en Boela. Dit is Ernesta, wat fanaties is oor die behoud van die renosters, wat uiteindelik deur Boela se pa as gyselaar aangehou word en die finale konfrontasie verloop tussen Boela en Dawid, met laasgenoemde wat as die oorwinnaar uit die stryd tree en gevolglik met hierdie optrede finaal oor Boela seëvier in die "stryd" om Ernesta se hand.

4. Die verteller in die roman

In die letterkunde word hoofsaaklik onderskei tussen drie soorte vertellers. Dit is van belang om daarop te let dat die verteller en die outeur nie noodwendig dieselfde persoon is nie. Die verhouding tussen die vertelling en die storie kan varieer na gelang die verteller:

1. binne of buite die storie staan;
2. oor sy eie lotgevalle of oor die lotgevalle van ander vertel;
3. die karakters innerlik of uiterlik ken;
4. homself minder of meer as verteller aanwesig stel (Venter, 1992: 564).

In wese beteken dit dat die verteller óf deel van die karakters is (die sogenaamde **ek-verteller** vertel oor gebeure waarby hy self betrokke was) óf van buite rapporteer (die **derdepersoonsverteller** staan buite die storie wat hy vertel, hy kan kommentaar lewer of die vertelling bloot redigeer). Die **ek-verteller** doen verslag oor sy eie wedervaringe: hy het beperkte kennis, beperkte beweging, hy kan beperk weergee, hy kan deel wees van die karakters, terwyl die **derdepersoonsverteller** verslag doen oor die wedervaringe van ander; hy sien hulle doen en late net van buite (ibid.: 564-565). Die **ek-verteller** is beperk wat betref kennis aangaande die ander karakters, hy is beperk tot 'n sekere ruimte en berig net wat hy sien of self ervaar, terwyl die **derdepersoonsverteller** alomteenwoordig en alwetend is, vooruit kan sien, die emosionele toestand en gedagtes van die karakters ken en dus subjektief sowel as objektief kan rapporteer (ibid.: 565).

5. Die vertelinstantie in *Ditsem, Dawid!*

Die **verteller** in *Ditsem, Dawid!* is 'n voorbeeld van die sg. **ek-verteller**, iemand wat hier deel van die karakters is en wat verslag doen oor dit wat met hom gebeur, wat hy self meemaak, wat hy self ondervind, waar hy self teenwoordig is. Hy kan nie verslag gee van die gedagtes en emosies van die ander karakters nie, omdat hy nie daartoe in staat is nie. Hy rapporteer net wat hy self ondervind en die afleidings wat hy as gevolg van hierdie waarneming maak.

In *Ditsem, Dawid!* is daar egter ook sprake van 'n sogenaamde **fokalisator**: die instansie wat sien, wat kyk, wat fokus (Snyman, 1985: 76-77). In die meeste gevalle is die **ek-verteller** en die **fokalisator** dieselfde persoon, die een wat ervaar en ook sien wat met ander gebeur.

Die vertelling word dus weergegee uit die oogpunt van 'n interne karakter, iemand wat in hierdie geval nie die gedagtes van die karakters ken nie, wat nie alomteenwoordig of alwetend is nie, maar wat tog, wanneer die fokalisator en ek-verteller dieselfde is, 'n sekere rigting aan die gebeure gee omdat die karakters sekere voorkennis besit en dus weet waarheen die verhaal op pad is.

Dawid self is die ek-verteller en alhoewel hy as verteller onbewus is van die rigting waarin die verhaallyn gaan, kan hy as fokalisator in 'n mate bepaal wat die tema gaan wees. Hy het, nes Ernesta, sekere waardes wat hy behou en sekere ideale wat hy nastreef en alles hiermee in stryd word deur die ek-verteller geopenbaar. Aan die ander kant is hy as ek-verteller deur sy bewondering vir Ernesta gebind aan haar as medespeler en lei hy doelbewus die bespreking telkens daarheen.

Die roman *Ditsem, Dawid!* begin met die ek-verteller se beskrywing van Boela, die eerste span se skrumskakel, wat half uit die bakkie val toe hy agter Dawid aan is. Die gemeenskaplike faktor tussen hulle is nie net rugby nie, maar eintlik is dit Ernesta. Sy is Boela se meisie, maar die vorige Saterdag en Saterdagagaand het iets gebeur wat die twee van hulle, Boela en Ernesta, uitmekaar gedryf het. Die Saterdag met die rugbywedstryd het Dawid 'n drie gedruk en dit het Ernesta nader aan hom laat beweeg. Die rede vir die half uitval uit die bakkie is om Dawid te waarsku dat hy Ernesta, toe nog Boela se meisie, moet uitlos. Die spanning tussen die twee verdiep as Dawid nie toelaat dat Boela op hom trap nie, maar sy man staan en selfs gereed is om hom teen Boela te verdedig as dit nodig sou wees.

Die eintlike probleem het die Saterdag begin ná die meisies se netbalwedstryd klaar gespeel is en Dawid op pad was kleedkamers toe. Daar vang hy Boela wat die meisies deur die asbesmuur staan en afloer en dadelik is Boela op die aanval. Hy belowe Dawid dat hy met sy gal gaan werk as hy op hom split. Boela vererger egter die situasie deur te vertel hoe mooi Ernesta gebou is (ibid.: 7). Daardie aand by die braaiery word oor Boela se houding teenoor Dawid gepraat en toe kom Richter agter wat Boela gedoen het (ibid.: 13). Dit het daartoe gelei dat Boela nie meer saam na Renosterpoort sou gaan nie en dat Dawid in sy plek sou gaan (ibid.: 14).

6. Tema van Ditsem, Dawid!

Die breë **tema** in *Ditsem, Dawid!* wentel rondom natuurbewaring, maar beklemtoon ook die spanning tussen Boela en Dawid oor Ernesta Roestoff. Al die bestanddele van 'n klassieke avontuurverhaal kom in die roman voor: Daar is 'n probleem wat opgelos moet word, daar is volop aksie, helde en skurke, 'n intrige wat opwerk na 'n klimaks op die ontknoping waar die “goeie” die “bose” oorwin (Visser, 1997: 4). Reeds van die begin af is dit duidelik dat die **ek-verteller** fokus op die **behoud** en **bewaring** van die natuur en wat dit onderhou, die pragtige landskap in die Bosveld en die dierspesies wat daar voorkom. Alhoewel dit voorkom asof geen diersoort bedreig word deur uitwissing nie, word daar streng natuurbewaring toegepas op Renosterpoort, die plaas van Ernesta en Richter Roestoff en kom die leser agter dat die renosters gesogd is en tog 'n bedreigde spesie is.

Die feit dat daar oor Ernesta as gemeenskaplike liefde van Dawid en Boela geskryf word, word baie vinnig deel van hierdie tema. Die uitbeelding van die voorblad van die roman vat hierdie tema volledig saam: die stryd om die behoud van die renosters teen die stropers, en die moontlikheid van 'n verhouding tussen Dawid en Ernesta, met die indirekte moontlikheid van konflik met Boela.

Dit is egter die rugbywedstryd wat die eerste konflik tussen Boela en Dawid bring, want Boela is die een wat neerhalend van Dawid as reserwe praat. Hy minag sowel Dawid as Ernesta: Dawid loop deur omdat hy as reserwe nie goed genoeg is om span te haal nie, die span wat in die eerste finaal in ses jaar speel, ten spyte van die feit dat hy verantwoordelik is vir die wendrie. Ernesta word deur Boela ná die wedstryd afgeloer ten spyte van die feit dat sy sy meisie is, en hy is nie skaam oor wat hy doen nie: Hy spog met hoe Ernesta lyk as sy uitgetrek is. Die wendrie en die wete dat Dawid bewus is van Boela se afloerdery, veroorsaak dat die tema van die roman saamgevat word in konflik tussen die hoofkarakters onderling. Hierdie konflik veroorsaak spanning en botsing, wat enduit volvoer word toe die leser agterkom dat die stropers eintlik Boela en sy pa is en dat hulle vir die behoud van die natuur en bewaring niks oorhet nie. Al waaroor dit vir hulle gaan, is om hulself te verryk. Dit speel terug na die afloerepisode waar Boela ook net aan homself dink, en nie omgee wat Dawid of Ernesta van hom dink nie, en nie skaam is om dit te erken nie.

Uiteindelik seëvier reg en geregtigheid as die stropers gevang word en die verhouding tussen Dawid en Ernesta momentum begin kry. Die leser is teleurgesteld in die bekendmaking van die stropers, maar beïndruk met die groei in die verhouding tussen Dawid en Ernesta. Saam neem hulle afskeid van Sussie, en saam gaan hulle die nuwe toekoms in met Radinaka en die groei van die verhouding tussen haar en Dawid. Hulle twee is geesgenote, dink dieselfde oor dinge en vind mekaar in die natuur. Hulle beleef saam hartseer oor Sussie, maar besef sy leef voort in Radinaka: “Sussie leef tog nog. In hom” (Du Plessis, 1996: 107).

7. Verhouding tussen Dawid en Molaledi

Aanvanklik is Dawid nie opgewonde oor sy jagmaat nie. Hy kry die idee Molaledi dink hy weet alles en dit lyk ook asof hy vir Dawid meet. Waarskynlik is Molaledi ongelukkig oor Boela nie saamgekom het nie, want hy was ’n goeie skut en Molaledi en Boela het al saam gejag en was waarskynlik dus vriende (Du Plessis, 1996: 37). Hy hoop weer Dawid kan goed skiet, ten minste so goed soos Boela, en daarvoor wil Dawid hom vererg, maar hy bedink hom. Molaledi sê daar kom soveel mense wat maak asof hulle iets van jag af weet en dan heeldag loop, en as hulle iets kry, dan sien die mense dit nie, of hulle skiet mis. Richter kom egter vir Molaledi op deur te sê daar is min ouens wat die veld ken soos hy, klein soos wat hy is. Dawid dink Richter het agtergekom dat hy nie juis in sy skik is nie en hy besef Molaledi mag baie weet, maar hy moenie maak asof Dawid ’n aap is nie (Du Plessis, 1996: 36).

Toe Dawid sy geweer voor die jagtog instel, stuur Malome Molaledi om die 180-grein-patroon te gaan haal. Hy huiwer eers, maar loop dan tog en toe hy terugkom, is dit nie die regte patroon nie. Malome en Molaledi kyk na mekaar, sê iets sonder om woorde te gebruik. (Later kom die leser agter dat Molaledi nie kan lees nie.) Dawid draf en gaan die pakkie self haal en verlustig hom daarin dat Molaledi nie soveel weet as wat hy wil voorgee nie, min wetende dat Molaledi nie kan lees nie. Toe hy terug is met die

patrone, sien hy Molaledi eenkant staan, asof hy verkleineerd is, maar steur hom nie verder daaraan nie (ibid.: 48).

Net die vorige dag was die verhouding tussen Dawid en Molaledi nog so dat hy ver van hom af gevoel het, maar ná die eerste jag in die veld was dit nie meer so nie en hy voel ook nader aan Ernesta (Du Plessis, 1996: 65). Dawid bewonder Molaledi se vermoë om die spoor van die kwagga selfs deur die klipperige dele gevolg te kry. Elke nou en dan wys hy na 'n blaar met 'n druppel bloed, of 'n stokkie, selfs 'n klippie met 'n klein kolletjie bloed (ibid.: 74).

8. Karakterontleding

8.1 Dawid

Dawid en Boela word om drie redes opponente van mekaar. Eerstens speel Dawid in Boela (wat in die wedstryd seerkry) se plek in die eindwedstryd van die finaal en druk boonop 'n drie, wat die span van Uitsig laat wen. Dit laat Ernesta in die tweede plek dadelik vir Dawid raaksien, iets wat deur Boela se afloerdery van die dogters op 'n punt gedryf word en Ernesta noop om Boela te los. In die derde plek word Boela se uitnodiging na Renosterpoort teruggetrek en Dawid gaan in sy plek saam (Du Plessis, 1996: 14). Dawid en Boela is omtrent ewe groot en ná die onderonsie met Boela dink Dawid dat hy die geveg gewen het sonder om 'n hou in te kry, iets waarvoor hy nogal jammer is (ibid.: 6). Dawid is 'n nuwe leerling in Uitsig en reserwe van die eerste span. Dit is 'n nuwe skool en hy moes hard speel om die eerste span te haal. Met die finaal, die skool se eerste finaal in ses jaar, wil Dawid so graag speel dat hy jok as hy vir ou Beentjies, die rugbyafrigter, sê hy hoop nie iemand kry seer nie (ibid.:8).

Dawid is deel van 'n baie hegte gesin, met al die lede van die gesin wat gaan kyk hoe hy sy eerste wedstryd speel en met 'n pa wat hom sy jaggeweer, waarop hy so heilig is, leen om die vakansie op Renosterpoort te gaan jag (Du Plessis, 1996: 6, 11).

Dawid bly aanvanklik onder die indruk dat Ernesta nie vir gewone ouens soos hy kyk nie en hy wonder wat het Boela wat hy nie het nie (ibid.: 13). Dawid wil so graag saam na Renosterpoort, nie net omrede Ernesta nie, maar ook om te gaan jag. Aan die een kant kan hy nie te gretig lyk nie, en aan die ander kant kan hy ook nie te veel terughou nie, want netnou vat hulle hom nie saam nie (Du Plessis, 1996: 17).

Dawid wonder weer waarom Ernesta iemand soos Boela as vriend verkies en hy dink hy moet haar liewers vergeet, maar hy weet hy kan nie (ibid.: 20). Hy het baie oor die Bosveld by sy pa geleer en toe hulle daar kom, was hy bly daarvoor (Du Plessis, 1996: 21). Dawid is die eerste een wat die boskatkisasietoets deur Mokgalabje oor die natuur deurkom toe hy die liggroen boom met varingrige blare identifiseer as 'n huilbos (ibid.: 23). Later volg Dawid se tweede toets toe hulle voor die jagtog hulle gewere instel, miskien net om te toets hoe akkuraat hy kan skiet. Hy maak hom gemaklik op die stoeltjie en laat sy geweer oor die sak lê. Hy besef dis weer 'n toets wat hy nie graag wil dop nie – hy weier om reserwejagter te wees. Hy korrel en sit die kruis van die teleskoop

presies op die kol, maar huiwer dan effens. Vir hom voel dit asof almal wag dat hy moet mis en dit veroorsaak dat hy meer bewe, so asof hy nog nooit in sy lewe 'n skoot geskiet het nie. Hy slaag tog die toets ná die tweede skoot met die swaarder grein patroon (Du Plessis, 1996: 47-48).

Later sien Dawid Ernesta by die vuur en sien dat sy die bloed en sand wat sy met die koedoeskietery aan haar bene gekry het, afgespoel het. Hy sien sy het mooier bene as wat hy gedink het (ibid.: 41). Hy probeer die verhouding tussen hulle na 'n kant toe laat gaan, maar Ernesta gee hom geen aanmoediging nie. Dawid voel haar arm teen syne en hy vat haar hand, maar ná die vinnige aanraking trek sy haar hand weg. Toe Ernesta 'n opmerking maak oor die pragtige natuur sê Dawid dis vir hom nog lekkerder saam met haar en sy bevestig dit (Du Plessis, 1996: 65). Dawid wens hy kan iets doen om Ernesta te oortuig dat hy nie sommer só 'n outjie is nie, haar red of iets (ibid.: 68). Min het hy in daardie stadium geweet dat sy kans spoedig sal kom om haar te red (Du Plessis, 1996: 101).

Ná die episode met die stropers wat hulle gekonfronteer het, kom hulle agter dis Sussie wat deur die stropers doodgeskiet is. Dawid en Ernesta kyk reguit vir mekaar. Hy loop na haar toe en sit sy arm om haar. Hy voel haar lyf ril en dan kyk sy op, reguit na hom. Haar oë is nat, haar gesig is vuil van die stof. Traanstrepe. Maar nog nooit was iemand vir Dawid so mooi nie. Hy vat haar hand en sy los dit nie toe hulle omdraai, en ook nie toe hulle begin wegstap nie. Dan sê sy ook vir Dawid dankie (ibid.: 103). Dawid staan op die jagkar se bak en Ernesta hou haar hand na hom toe uit. Hy trek haar na hom toe op, vas teen hom, langer as wat nodig is, maar korter as wat hy nodig het (Du Plessis, 1996: 106).

8.2 Ernesta

Sy is die meisie wat hou van ouens wat guts het, soos Boela. Later is dit vir Dawid verblydend dat sy sê Boela **was** een met guts. Sy praat in die verlede tyd van hom, en dit gee Dawid moed oor sy verhouding met Ernesta (Du Plessis, 1996: 64).

Uiteindelik, nadat Dawid die stropers help vaspen het, sê Ernesta hy het meer guts as Boela en sy weet wat sy wil hê: 'n sagte ou met guts, soos Dawid (ibid.: 107).

Sy is een van die mooiste meisies in Uitsig en al is sy nog maar eers in standerd agt, speel sy al klaar eerste netbalspan. Sy en Boela, die eerste span se skrumskakel, gaan uit. Sy het blonde hare met die blouste oë, wat die skoolrok nog blouer laat lyk. Sy wens Dawid met sy drie in die wedstryd geluk, die drie wat veroorsaak het dat hulle die wedstryd, en gevolglik die finaal, wen. Ernesta sê dat sy Dawid daardie aand by die braaiery sal sien (Du Plessis, 1996: 10-11). Ernesta is dan ook die een wat die aand vir Boela sê dat sy hom sal uitlos, en nie andersom nie. Haar lippe was 'n reguit lyn wat net by die twee hoeke effens opbuig. Sy was woedend, en toe Boela weer praat, het sy die braaivurk van die tafel af gegryp. Boela het probeer wegspring en weer sy nek seergemaak. Sy wou hom nie seermaak nie omdat dit, vir sy dikvelligheid, te maklik en vinnig sou wees (ibid.: 15). Sy is dus 'n persoon wat nie op haar laat trap nie en wat nie hou van papbroeke nie.

Dit lyk asof die geweer wat Ernesta dra, haar pas. Sy dra 'n kort denim en 'n gewone seunshemp, velskoene sonder kouse en 'n bofbalpet half agterstevoor op haar kop. Haar

knieë is vol sand asof sy in die grond gekniel het. Sy is op haar gemak in die veld en met die geweer toe sy dit van haar skouer afhaal en dit kolf eerste op die grond laat staan (Du Plessis, 1996: 27). Ernesta lyk soos haar ma, dieselfde blou oë en blonde hare (ibid.: 31). Haar blonde hare hang los onder die skewe pet uit, lyk wit in die skemer en die vlamme speel oor haar gesig (Du Plessis, 1996: 64).

8.3 Boela

Boela se naam gee iets van sy karakter weer: Hy is die goeie skrumskakel wat geneig is om ander te **boelie** (Du Plessis, 1996: 7). Hy klap Dawid agter die kop en wil hom ook te lyf gaan oor Ernesta. Boela hoop die stut kry in die wedstryd seer sodat hulle Dawid se nek kan papdruk, want volgens hom is Dawid te vrot om span te haal (ibid.: 8).

Boela se ryding spreek ook boekdele: Dit word beskryf as 'n flenterbakkie met 'n enjin wat ongelyk sukkel om aan die gang te bly. Dit impliseer dat hulle arm is en nie beter rygoed kan bekostig nie.

Hy het sy nek die vorige Saterdag met die rugbywedstryd seergemaak, en toe hy Dawid langs die pad sien wag vir Richter-hulle om hom na Renosterpoort op te laai, sê hy hy breek Dawid se nek as Dawid nie vir Ernesta uitlos nie. As gevolg van die feit dat Boela die meisies ná netbalwedstryde afloer, veroorsaak dat hy nie die vakansie saam na Renosterpoort kan gaan nie (Du Plessis, 1996: 14). Boela is, soos reeds genoem, die een wat boelie, wat gereed is om met sy vuiste in te spring om 'n geskil te besleg: “Ek sien hoe hy sy arm terugtrek. Ek is reg vir hom. As hy vorentoe swaai, staan ek agteruit, reg om terug te slaan, maar hy krimp inmekaar lank voor ek nog slaan. Hy gryp na sy nek. Ek kan sien dit is seer. Dit is Boela se simpele met die afloerdery wat veroorsaak het dat Dawid die vakansie in sy plek Renosterpoort toe kon gaan. Ná die Saterdag bly Boela maar lugtig vir die Roestoffs” (Du Plessis, 1996: 6).

Boela se reaksie op Richter se weiering om hom saam te neem na Renosterpoort, lyk aanvanklik vir die leser na naywer: “Daar is beter plekke om te jag. Ek wens al julle kamstige renosters waaroor julle so windgat is, vrek op 'n streep. Ek kan tog saam met my pa gaan jag. Druk julle wonderlike plaas” (ibid.: 15).

Later kom die leser agter waarom Boela soos hierbo reageer: Hy en sy pa is die stropers wat op ander plase toegeslaan het en wat beoog om dieselfde op Renosterpoort te doen, net om hulleself uit die armoede te bevry. Tog kom die leser nooit agter of Boela en sy pa ook vir die moord op die ander plaas verantwoordelik was nie.

8.4 Achmat

Achmat is die sogenaamde Groene, die bewaringsbewuste by uitnemendheid, die een wat nie wil gaan jag nie omdat hy nie sulke mooi goed soos bokke sal kan doodskiet nie. Hy is die grapjas, die een wat onder druk in rugbywedstryde mis skop en wat kla dat die ander span se agsteman nie vatplek het nie, nes 'n seekoei (Du Plessis, 1996: 10, 9, 12).

Achmat jag nie, en hy is die een wat nie goeters doodskiet nie, want dis te wreed. Oom Bertus noem dat hy darem biltong eet, maar Achmat sê hy eet net dooie goed (ibid.: 17).

Achmat wonder watter kant van die geweer is voor en word deur Richter reggehelp as hy sê die kant met die gat is voor! Toe Achmat gevra word waarom hy wil weet, sê hy

hy wil weet watter kant toe om te koes, só sleg skiet die ander ouens. Achmat is die een wat opgewek is en die atmosfeer tussen hulle is gesellig, omdat hy nie sy mond vir een oomblik toehou nie (Du Plessis, 1996: 20).

Hy hou nie daarvan om goed dood te maak nie en Mokgalabje vra of hy dit dan lewend wil opvreet (ibid.: 23).

9. Bewaring

Achmat wil nie moor nie, daarom is hy teen jag, maar Richter en Dawid sien jag anders; vir hulle is jag nie moor nie (Du Plessis, 1996: 21). Achmat sê hy sal nie eers teen betaling 'n seemeu skiet nie. Richter is ook 'n bewaringsbewuste by uitstek. Volgens hom boer jy nie net met renosters nie, jy kry hulle lief. Sussie was byvoorbeeld klein toe sy daar aangekom het nadat haar ma geskiet is. Toe moes sy hans grootgemaak word en daar is seker nie 'n stouter ding as 'n klein renostertjie nie. Nou is sy mak, en het al vier kalfies gehad. Op Renosterpoort is daar van al twee soorte renosters: die swartrenoster, asook die witte. Die verskil tussen die twee is by die bek. Die witrenoster is eintlik nie wit nie, maar die bek is breër en hulle word eintlik “wide Rhino” genoem, en nie “white” nie.

Dis die swartes wat eintlik die bedreigde spesie is en hulle is byna uitgeroei. Die horings van die renosters is hulle gewig letterlik in goud werd: Dit word uitgesmokkel na Oosterse lande vir opkikkers, maar ook om gebruik te word teen koors of hoë bloeddruk (Du Plessis, 1996: 29). Achmat kan nie verstaan dat jagters lief kan wees vir die natuur nie, en ook jagters kan wees nie. Vir die jagters is dit egter 'n kwessie van balans, hulle jag, maar roei nie uit nie (ibid.: 33).

Op Renosterpoort word net gejjag wat te veel is. Malome sê wat geskiet kan word en wat nie. 'n Eland, rooibokram en koedoekoei is reg, so ook die blouwildebees, maar die groot diere word vir die betaaljagters gelos en hulle self skiet nie trofeediare nie (Du Plessis, 1995: 48-49). Jag is vir die bewaarder nie sports nie, maar 'n sport en 'n mens jag nie van 'n bakkie af nie. Richter se standpunt is dat die jagter die wild op sy voete moet kry sodat hulle dan ook 'n kans het. Dawid voeg by dat die wild bewaar moet word. Dis soos op 'n beesplaas, waar beeste geslag moet word sodat die boerdery sin kan maak. Dit help nie 'n boer het later dertig beeste op een hektaar grond nie. Om die vuur word daar dus gestry oor die reg of verkeerd van jag. Achmat hou vol die diere het ook regte (ibid.: 68).

Hulle kry die spoor van 'n kwagga wat gekwes is, en dadelik sit hulle die kwagga agterna om hom dood te skiet en van sy lyding te verlos. Richter se leuse is: “Mis is niks, kwes is 'n pes” (Du Plessis, 1996: 73). Molaledi begin dadelik op die spoor loop. Dawid kan ook die gekweste kwagga se spoor uitken, amper soos die spoor van 'n donkie. Dawid ken nie die geluid wat 'n kwagga maak nie en besef dat dit eintlik nie 'n kwagga is nie, maar 'n sebra, omdat kwaggas al uitgesterf het. Hulle kry later die kwagga en Dawid skiet hom met een skoot dood. Toe hy die dier sien, besef hy dat Richter reg was deur te sê kwes is 'n pes (ibid. 75).

10. Die funksie van die jagters

Sonder om moraliserend te raak, word die etiek van jag bespreek. 'n Mens kan jagter wees en nog steeds lief wees vir die natuur. Dis 'n kwessie van balans as daar gejaag word, maar nie uitgeroei word nie. Op Renosterpoort word net geskiet wat te veel is (Visser, 1997: 4).

Die jagters pas natuurbewaring toe: Hulle is versigtig om nie die ekologie te versteur nie, en hulle maak seker dat hulle nie diere kwes nie. Hulle doel is voorts om die stropers agterna te sit en sodoende te voorkom dat die stropers in hulle doel slaag om die bedreigde renosters uit te roei. Dawid is 'n regte jagter. Sy hart klop in sy keel toe hy sy pa se .308 uit die sak haal. Die reuk van geweerolie is skerp in sy neus. Hy is bly dat die jag gouer kom as wat hy gedink het (Du Plessis, 1996: 32). Hy wou so bitter graag saam na Renosterpoort gaan, maar hy durf nie te gretig klink nie. Mettertyd begin die leser besef dis nie net om Ernesta dat hy saam plaas toe wil gaan nie; in daardie stadium gee Ernesta nog geen aandag aan hom nie. Hy wil graag saamgaan omdat hy in die natuurlewe en in jag belangstel, onwetend dat sy ook dieselfde belangstellings het.

Hulle drie seuns het nog niks geskiet nie toe Ernesta daar aangery kom en haar ma terloops noem dat sy 'n koedoekoei geskiet het en dat hulle daardie aand lewer eet, so asof sy die feit dat Ernesta 'n koedoe geskiet het onder hulle neuse wil vryf (ibid.: 37). Ernesta het egter op die plaas grootgeword en dit is dus logies dat sy nie net die ruimte ken nie, maar ook 'n goeie skut sal wees, veral as sy 'n leerling was van haar pa en broer. Sy is bekommerd oor die voortbestaan van die renosters omdat sy saam met hulle grootgeword het, en sowel Sussie as Radinaka hans grootgemaak het. Tog is dit vir Dawid se ego nie goed dat Ernesta waarskynlik 'n beter skut as hy is nie.

Malome is die een wat oor jag gesels en baie kennis het van die veld en veral van die wild. Hy deel sy kennis met die ander en vra Dawid-hulle uit met die doel om te probeer bepaal hoe goed Dawid kan skiet: Hy vertel van die vrot jagters wat honderde rande betaal en niks skiet nie – en van goeie jagters wat op agthonderd tree 'n koedoe bo teen die berg plattrek. Daar is vir hom min te sê van sulke swak jagters wat met geld probeer om hulle eie onbeholpenheid weg te steek. Daarom waardeer hy die jagters wat weet wat hulle kom soek en raak skiet sonder om die diere te kwes. Hy is die een wat baie bewus is van die nut van natuurbewaring en daarom is die teenwoordigheid van die stropers en die vreemde spore in die veld iets waaroor hy baie praat en waaroor hy bekommerd is (Du Plessis, 1996: 43).

Wanneer Richter met die jagters uitgaan om te gaan jag is hy soos 'n regte jagter aangetrek: langbroek met seilkamaste en 'n patroonband om die middel. Dawid het sy kakieoorpak en stewels aan, met die patrone in sy bosak en sy pa se jagmes aan sy belt. Molaledi het 'n groen oorpak aan met 'n boshoe op sy kop en die 30-06 by hom. Dis net die niejagter, Achmat, wat kortbroek en drafskoene met sokkies aanhet. Achmat is nie 'n jagter nie en hy wil ook nie soos 'n jagter lyk nie. Ten spyte van die waarskuwings dat hy teen die aand se kant gaan jeuk, weier hy om anders aan te trek.

Dawid ken jag en gewere en hy neem die .308 omdat dit 'n ligter geweer is en omdat hulle in die ruie bos naby en vinnig moet skiet. Hy neem ook twee pakkies patrone,

die 180 en die ligter 150 grein (ibid.: 46). Hy weet dus hoe om te jag en watter soort wild hy met die verskillende grein patrone kan skiet. Oom Bertus is die eienaar van Renosterpoort, die groot wildplaas wat talle jagters lok. Hy kyk instemmend toe hoe sy eie seun en Dawid die gewere tydens die jagtogte en soektog na die stropers hanteer. Hy is tevrede dat hulle goeie skuts is.

Toe Dawid en Molaledi begin stap, toets Molaledi eers die wind om seker te maak dat die wild hulle nie gaan ruik nie (Du Plessis, 1996: 49). Dit is een ding wat Dawid ook van diere en jag geleer het en dis om die windrigting te toets voordat jy die veld ingaan. Tydens hierdie eerste stap in die veld begin die verhouding tussen Dawid en Molaledi verstewig. Dawid sien Molaledi ken sy loop, want hy loop pynlik stadig en soek tussen die bome en ruie gras na enige teken van wild en spore van stropers. Sy kop beweeg voortdurend heen en weer soos hy loop en kyk. Somtyds sak hy en Dawid af tot op hulle hurke en staar onder deur die bome. Hulle bly op hulle hoede en skrik as 'n groot vlakvark skielik agter 'n bos opspring en weghardloop. Molaledi wys na spore om Dawid te toets, en Dawid herken dit en kry lekker as hy besef hy weet darem ook iets van die veld af.

Intussen begin die spanning oor die stroperspore en hulle moontlike teenwoordigheid oplaai, want die twee skrik as hulle 'n fisant opjaag. Molaledi en Dawid is natuurlik die stropers, die eienaars van die vreemde spore, enige tyd te wagte: dit is die rede vir hulle gespannenheid; hulle weet die stropers ken geen genade nie en sal nie huiwer om te skiet as hulle deur enigiemand gekonfronteer word nie.

Molaledi leer Dawid die verskil tussen 'n koedoe- en gemsbokspoor. Dawid mik na 'n rooibok, maar skiet 'n tak voor hom raak en die bok hardloop weg (ibid.: 50-51). Net 'n rukkie later skiet Dawid tog 'n rooibokram en hy kry skielik begrip vir Achmat se standpunt oor die doodmaak van diere: Dit is 'n mooi ram wat nog minute gelede geloop en wei het (ibid.: 53). Dit is wat die egte jagter van die stroper onderskei: Die stroper maak dood vir eie gewin, hy los die lydende dier as hy vinnig die ivoor of die renosterhoring uitgeslag het, terwyl die jagter net jag om die wildgetalle te beheer en nie vir eie gewin nie. Die jagter het voortdurend bewaring in gedagte.

Dawid sou graag 'n blouwildebees wou skiet, maar die dier wat hy die graagste wil skiet, is die hartbees, 'n dier wat op daardie tydstip nie op Malome se lys is nie (Du Plessis, 1996: 60). Nadat Dawid aan die einde die stropers vasgetrek het en sodoende Ernesta gered het uit die hande van Boela se pa, kry hy tog sy hartbees as dank vir wat hy vermag het.

11. Die renosters as bedreigde spesie

Die drie jagters ry deur die veld van Renosterpoort toe hulle skielik 'n renoster skuins voor hulle gewaar. Hy staan aan 'n bos en vreet, kop ondertoe, Tussen die gras lyk dit meer na 'n massiewe rots. Dawid het nie besef 'n renoster is regtig so groot nie, met die langste horings wat hy nog aan 'n renoster gesien het. Dan lig die dier sy kop en kyk na die Land Rover, blaas skielik hard deur sy neus, asof hy deur 'n pyp blaas. Die

renoster wieg sy kop op en af en swaai dan om en draf weg. Die ritme, asof dit op stadige spoed gestel is, is opvallend. Tussen die bome bly die renoster staan en kyk weg van die drie af (Du Plessis, 1996: 25). Die renoster se agterlyf is breed, die heupknappe is ver van mekaar af en die potsierlike stertjie het 'n kwas aan die punt. Die agterste bene sit wyd uit mekaar, amper asof die renoster bakbene het. Die renoster wat hulle dophou, is Sussie, die moeder van Radinaka, die bul. Radinaka beteken, vry vertaal, die vader van die horings. Dan kyk die drie verder en tot Dawid se verbasing gaan Ernesta nader aan Sussie sonder dat sy storm. Hulle kan sien hoe sy met die renoster praat en dit is asof die renoster luister, want sy draai haar groot kop na Ernesta toe (ibid.: 25-26). As Ernesta haar hand verder uitsteek, speel Sussie rustig met haar kop, maar staan tog 'n tree of wat weg. Sussie lyk nie bang en ook nie kwaad nie, maar sy begin tog later van tyd stadig van Ernesta wegbeweeg (ibid.: 27).

Dawid en Molaledi sien Radinaka eerste, en Dawid vind dit moeilik om die verskil tussen Radinaka en Sussie agter te kom. Hulle twee sal langs mekaar moet staan, al lyk dit op daardie oomblik asof sy horings langer is as hare. Dawid was nog nooit so na aan so 'n groot dier in die veld nie. Hy skat hom meer as een en 'n half meter hoog en dit lyk asof die voorste horing amper twee maal so lank is as die agterste een. Molaledi sê een van die kenmerke van die renoster is dat dit 'n saggeaarde dier is, veral die wittes. Hulle is eintlik net kwaai as daar 'n kalfie naby is en dan sien hulle ook nog so sleg. Sy oë sit snaaks ver van die ore af, en Dawid kyk na Radinaka deur die teleskoop. Die bolip hang half oor die onderste een en hy het hare op die punte van sy ore. Vir Molaledi lyk hy mooi van lelikheit. Hulle hou die renostervoëls op sy rug en kop dop totdat die jagkar nader kom en die klomp renostersvoëls krissend opvlieg, en dan verdwyn Radinaka in die digter bos (Du Plessis, 1996: 54-55). Die kyker sou indirek hartseer wees as sulke diere aan die hand van stropers moet uitsterf.

Die teenwoordigheid van Radinaka is natuurlik goeie nuus vir Richter-hulle, want dit beteken hy leef nog. Maar stropers kan hom nog kry en vermink, want hulle sal meer kry vir sy horing as vir vier ander s'n. Hy is selfs in die wildtuin 'n legende. Sy spoor is maklik sigbaar in die natterige grond: dit lyk soos 'n blom met drie blare. Rondom die watergat is daar nie vreemde spore nie, net honderde spore van diere en voëls (Du Plessis, 1996: 56) en in daardie stadium is die diere dus nie in gevaar nie.

Richter is die een wat waarsku dat 'n renoster gevaarlik kan wees as hy storm. Hy het al gesien hoe jaag Radinaka die manne in die bome in. Die swartrenoster se kalfie hardloop agter die ma aan, maar die witrenoster se kleintjie vlug altyd voor die ma uit (ibid.: 57-58). Hierdie interessantheide kan nie vir die nageslag bewaar word as die diere uitsterf nie.

Die renosterstropers het mense op een van die buurplase doodgeskiet. Vir ivoor of renosterhoring moor hulle sonder om 'n oog te knip (Du Plessis, 1996: 72). Dit hou die implikasie in dat ook die wildbewaarders 'n bedreigde spesie kan word as die stropers nie vasgevat word nie.

Die stropers kap maklik die renosterhoring uit die kop, omdat dit nie aan die kopbeen vas is soos die ander diere se horings nie. Dis amper soos 'n mens se naels (ibid.: 92).

12. Die renosterstropers

Ernesta sê die eerste aand toe hulle op Renosterpoort aankom en in die veld beweeg, sien sy mensspore en dit lyk nie vir haar na skoene wat die gidse of Malome-hulle dra nie, want dis te vars vir twee dae vantevore se jag. Die vreemde spore is vir almal op die plaas ontstellend, want dit dui op net een ding: Stropers wat op die plaas is en waarskynlik agter Radinaka aan is, maar Richter hoop Ernesta misgis haar (Du Plessis, 1996: 28). Die leser ken haar in daardie stadium al so goed dat hy besef dis onwaarskynlik dat sy, die meisie van die veld, haar met iets so eenvoudigs soos stewelspore sal misgis. Sy is self baie bekommerd omdat sy besef die stropers is agter die twee renosters aan.

Nadat sy die eerste aand die koedoe geskiet het en hulle die bok gaan haal, noem Ernesta weer dat sy stewelspore gesien het en dat sy dit vir Richter-hulle wil gaan wys. Dit is 'n duidelike stewelspoor, wat nie hulle s'n is of dié van ander jagters nie. Dis vreemde spore op 'n plaas waar daar toegangsbeheer is, en dis 'n bron van kommer. Malome stel dit duidelik dat niemand verder alleen op die plaas rondloop nie en hy hoop dat hulle die volgende oggend nog vir Radinaka lewend kry (ibid.: 38-39). Hy voel dis moeilikheid wat sulke spore trap en hy maan almal tot versigtigheid (ibid.: 40). Almal besef op daardie tydstip dat die stropers net agter die renosterhorings aan is en uit ondervinding weet almal hoe vasberade die stropers is en hoe gevaarlik, maar aan die ander kant besef hulle ook hoe waardevol die renosters is.

Die ontknoping aan die einde van die roman is onverwags en kom as 'n groot verrassing. Tog kan die fyn leser reeds van die begin af dink wie saam met die stropers deel is van die renosterjagters: Boela. In die eerste hoofstuk, toe Dawid in Boela se plek Renosterpoort toe gaan, sê Achmat dat hy die week twee keer deur Boela gebel is en toe hy daarna uitgevra is, toe sê Achmat hy weet nie eintlik hoekom Boela hom gebel het nie, hy het net uitgevis of hulle nog gaan en wie almal saamgaan. Toe hy hoor dat Dawid saamgaan, het hy amper die piep daarvoor gekry. Dit was op daardie tydstip vir Richter snaaks, maar gelukkig was hulle van hom ontslae en was daar alreeds iemand in sy plek, nl. Dawid (Du Plessis, 1996: 18-19). Dit was natuurlik Boela se beplanning om uit te vind wie saamgaan: Hy het nie kans gesien vir grootmense wat jag en die veld ken nie, maar gedink hy kan sy tydgenote uitoorlê en die renosters kry sonder om gevang te word (ibid.: 102).

Die renosterstropers is nie sommer gewone wilddiewe nie; hulle jag nie, hulle stroop net die renosters van hulle horings of die olifante van hulle tande en los dan die vleis net so, somtyds terwyl die dier nog lewe. Die vorige jaar het stropers 'n boer en sy veldwagter koelbloedig doodgeskiet toe hulle die stropers op heter daad betrap het. Die boer het nie rekening gehou met die stropers se masjiengewere nie (ibid.: 30). Hulle kan nie bekostig om gevang te word nie, en as hulle in 'n hoek gedryf word, gebruik hulle hulle groot gewere om hulle pad na veiligheid oop te skiet.

Die skelms soek renosterhorings soos Radinaka s'n. Hulle kap net die horing uit en vlug. Somtyds is die renoster nog nie eens dood nie, dan word die horing reeds uitgekap. Daarom moet die jagters mooi kyk as hulle loop, want die stropers gee niks om vir die veld of die wild nie (Du Plessis, 1996: 34). Richter sê as hy die stropers in hulle veld

op Renosterpoort kry, dan skiet hy hulle, want Radinaka en Renosterpoort is sinoniem en as Radinaka iets moet oorkom, dan sal Richter nie anders kan as om wraak te neem nie (ibid.: 35). Hy is van die begin af vasbeslote om die stropers te vang voordat hulle Radinaka kry. Dis hierdie vasberadenheid wat die verskil is tussen die egte jagters en die stropers en wat die jagters die stamina gee om op hulle spore te bly.

Malome waarsku die jagters dat die spore wat Ernesta aan hulle uitgewys het, niks goeds voorspel nie. Die moontlikheid is daar dat hulle die stropers kan raakloop en hy waarsku dat die stropers nie speel nie. Dis gevaarlike mense en vir hulle is daar groot geld op die spel. Die jagters moet probeer wegkom as hulle die stropers teëkom (Du Plessis, 1996: 43). Toe die klompie later self gaan jag, word hulle weer deur Malome gemaan om op te let na die vreemde spore in die veld en om veral op te let na die teenwoordigheid van Radinaka. Hulle is dus nie net op hulle hoede vir die wild wat hulle soek nie, maar die spanning van die teenwoordigheid van die stropers verhoog hulle opletendheid en so word die jagtog 'n spannende episode.

Ook die varsheid van die spore veroorsaak spanning. Almal besef die stropers kan agter elke bos skuil. Richter-hulle sien een keer iets regs onder die bome en sak half af om beter te sien. Dawid kyk gespanne links. Hy kan sweer hy het 'n beweging gesien en die spanning laai geweldig op. Later verbeel hulle hulle sien iets, maar toe is dit 'n eland, wat deur Richter doodgeskiet word (Du Plessis, 1996: 61-63). Daar is weer vars spore wat lei in die rigting van Radinaka se gebied, maar dit lyk gelukkig asof die spore weer by die plaas uit is, maar hulle sal die volgende dag na die stropers moet gaan soek (ibid.: 65).

Daardie volgende dag word die gewere saamgeneem, maar daar word nie gejag nie. Hulle gaan al met die grensdraad langs om spore te soek en te kyk of iemand deur is. Weer word hulle gewaarsku dat manne wat renosters en olifante stroop nie met propgeweertjies skiet nie: hulle gebruik groot skietgoed, soos masjiengewere, omdat hulle hulle eie veiligheid moet waarborg en omdat hulle beslis genoeg geld maak om ordentlike skietgoed te koop. Die stropers speel nie en die agtervolgers moet liewers omdraai as hulle die stropers gewaar en hulle nie konfronteer nie, want hulle kan daarvoor met hulle lewe boet (Du Plessis, 1996: 70-71).

Hulle kry die gat in die draad, waar die stropers deur is. Dieselfde stewelspore lê duidelik in die pad, iets soos army bootse, nes dié wat hulle vroeër gesien het, net baie varser nou. Dis egter die bakkiespoor wat hulle ontstel. Waarskynlik sal die bakkie die stropers vinniger tot by Radinaka lei, terwyl die agtervolgers te voet moet gaan. Gelukkig sal die wild die bakkie baie vinniger hoor en weghardloop, maar dan beteken dit ook weer dat die stropers vinniger kan wegkom as gevaar begin dreig. Met 'n gesukkel kry hulle die draad gelas (ibid.: 72-73).

13. Die soektog na die stropers

Ernesta is die eerste een wat kom rapporteer dat die stropers van binne hulle plaas deur die hek gejaag het nadat hulle byna in Ernesta-hulle vassejaag het. Die bakkie het nie nommerplate gehad nie en Ernesta wou hulle agternasit (Du Plessis, 1996: 78-79).

Die spanning begin nou oplaai. Die seuns jaag na die renosterkamp toe, hulle kry 'n jakkals en wildehonde langs die pad, maar daar is nie tyd om die natuurskoon te bewonder nie. By die kamp kry hulle die nodige goed reg. Vir Dawid voel dit asof daar heelyd iemand reg agter hom staan, iemand met 'n masjiengeweer. Hulle jaag huis toe asof elke skaduwee 'n stroper is (ibid.: 80).

In die studeerkamer sit oom Bertus en Malome met 'n kaart van die plaas voor hulle en almal word by die voorbereidings betrek. Hulle besluit hulle kry mekaar waar die draad geknip is en daarvandaan probeer hulle dan die hele plaas dek. Oom Bertus is die een wat die meeste bekommerd is. Dawid sien hy lyk ouer in die lig van die lessenaarlamp wat op hom skyn. Hy is natuurlik verantwoordelik om mense te voorsien wat die stropers kan konfronteer en hy besef die gevaar daaraan verbode. Aan die ander kant is hy die man wat verantwoordelik is vir die bewaring van alle wild op sy plaas. Daar word besluit wie saamgaan en Ernesta is nie ingenome met die feit dat sy by die huis moet bly nie (Du Plessis, 1996: 81-82). Haar funksie is om haar ma en die huis op te pas en daarvoor is iemand nodig wat goed kan skiet.

Daardie selfde aand kry hulle die tyding dat een van die buurplaas se renosters geskiet is en dat die stropers weg is met die horings. Dit ontstel oom Bertus uiteraard baie, want hy is daarvan bewus dat hulle op daardie oomblik agter sy plaas se renosters aan kan wees. Die stropers speel nie meer nie, hulle is gevaarlik, en die seuns moet oom Bertus belowe om nie dom dinge aan te vang nie. As een van die seuns hulle raakloop, sal daar nie tyd wees om te vra wat hulle daar soek nie, want hulle weet die polisie is op hulle spoor en dit maak hulle so gevaarlik (ibid.: 83-84).

Die nuus kom dat die stropers deur is: Hulle het Mokgalabje oor die kop geslaan en hulle het by die plaas se hek ingegaan (Du Plessis, 1996: 86). Die groepie wat die stropers soek, is ernstig; hulle besef die gevaar van die teenwoordigheid van die stropers, alhoewel oom Bertus sê dat die stropers vir hom 'n bietjie dom lyk. Die omstandighede is meer kritiek as die vorige dag omdat hulle op daardie tydstip 'n ander soort sterkte nodig het as wat hulle die vorige dag nodig gehad het (ibid.: 88).

Teen twaalfuur is Dawid en Molaledi gedaan geloop. Hulle lê op die grond om te rus, gewere byderhand. Selfs in die koelte is dit warm. Dawid kyk na die helder son tussen die blare van 'n karee deur. Hy hou sy oë oop, want hy is bang hy raak aan die slaap. Tussen die blare sien hy 'n laksman 'n droë wurm of derm of iets aan 'n skerp takkie ryg. Dan hoor hulle 'n skoot en word selfs die sonbesies doodstil. Die sweet loop in straaltes teen Dawid se rug af. Sy kneukels is wit soos hulle om die geweer klem en hulle wonder waar die skoot vandaan kom. Die opwinding maak Dawid se mond droog en laat sy maag op 'n knop trek. Hy moet die hele tyd sweet uit sy oë vee. Hulle begin kruip in die rigting van waar die skoot gekom het. Daar is 'n wal voor hulle en Molaledi is die eerste wat oorloer en dadelik weer sy kop terugruk (Du Plessis, 1996: 89-90).

Anderkant die wal lê 'n groot renoster op sy sy, half in die water, sy voorbene teen sy lyf opgetrek, die kop agteroor. Hulle probeer uitvind of die horings nog daar is, maar die renoster lê so dat hulle nie kan sien nie. Dit verhoog die spanning. Dawid wil nie meer kyk na die dooie renoster van Renosterpoort nie. Dan sien hy die horings is nog daar en hy besef dan moet die stropers ook nog daar wees, want hulle sal nie die horings net so los nie (ibid.: 91). Die spanning bereik breekpunt. Hulle weet natuurlik nie of die stropers

van hulle teenwoordigheid bewus is nie en of hulle nie deur die stropers dopgehou word nie. Ook weet Dawid en Molaledi op daardie tydstep nie of die dooie renoster Radinaka is nie en dit veroorsaak nog groter spanning by die twee.

14. Die finale konfrontasie

Dawid bly alleen agter. Molaledi het versterkings gaan haal. Dawid kyk na duiwe wat op 'n droë tak sit. 'n Hardekool staan alleen op die kant van die oopte. Hoër op in die boom raak die blare digter, groen met amper 'n gelerige skynsel waar die son dit vang. Ondertoe is 'n lang stam sonder blare, met 'n nou mik. Dan sien Dawid die man wat die omgewing op sy hurke sit en bespied. Dit is duidelik dat hy nie van Dawid se teenwoordigheid bewus is nie (Du Plessis, 1996: 94-95). Later verskyn nog een en toe nog een, met Ernesta voor hom: sy kry 'n stamp met 'n geweer in haar rug. Sy maak nie 'n geluid nie, bly net regop staan. Iewers moet sy haar pet verloor het, net haar wit hare blink in die son. Dit is natuurlik 'n groot skok vir Dawid, wat steeds alleen is.

Dan kom die tweede skok vir Dawid. Boela kom uit die ruigte met 'n byltjie in die hand en loop na die renoster. Die spanning word ondraaglik. Dawid weet nie wat om te doen nie; hy is alleen teen vier man, met Ernesta as gevangene. Sy is egter te ver van hom af om die uitdrukking op haar gesig te sien, maar op daardie afstand lyk dit of sy kalm is (ibid.: 95-96). Dawid is egter nie kalm nie, want nou is daardie eerste botsing tussen hom en Boela oor Ernesta weer in die lug, hierdie keer verhewig deur die moontlikheid dat die dooie renoster tog Radinaka is. Op daardie oomblik is Dawid se grootste probleem egter Ernesta se veiligheid en nie die feit dat Boela besig is om dit wat vir Ernesta en Dawid waardevol was, te vernietig nie. Die uiteindelige botsing word deur hierdie situasie voorberei.

Boela en die man met die panga begin verwoed aan die renosterhoring kap. Boela probeer help, maar Dawid kan sien sy nek is nog nie reg nie. Saam ruk hulle die voorste horing uit en sit dit op die grond neer. Dan begin hulle aan die kleiner horing kap. Die geweld waarmee hulle die renoster verniel, maak Dawid kalmer. Sy woede is groter as sy vrees en hy dink die hulp kan nie te ver weg wees nie (Du Plessis, 1996: 97). Dawid weet nie wat om te doen om die situasie te beredder nie. Dan dink hy aan wat sy rugbyafrigter vir hom gesê het: “Speel met jou verstand” (ibid.: 9).

Dan besluit hy hy moet iets doen om Ernesta te help. Hy het op daardie oomblik al die stropers in die oog en skree 'n waarskuwing na Boela uit om nie te roer nie en skiet 'n waarskuwingskoot net langs Boela se kop. Die man in die kakieklere is Boela se pa en dan sien Dawid Richter agter Boela se pa staan, reg om te skiet. Boela se pa skrik hom boeglam, gooi sy geweer neer en sak af op sy knieë, hande in die lug. Dawid is nie seker waar die man met die AK47 is nie, dié is buite sig (Du Plessis, 1996: 98-99). Dan klap daar 'n skoot en die spanning laai op omdat niemand weet wie geskiet is nie: Die man met die AK47 is steeds weg, so ook Ernesta. Dis toe dat die polisiehelikopter met 'n groot geraas kom land (ibid.: 99-100).

Dawid word deur almal vir sy heldemoed geprys en bedank. Richter wens hom geluk: “Jy het kop gehou, Dawid!” Ook Malome kom sê: “Mooi so, Dawidman” (ibid.: 101),

en dit herinner dadelik aan Dawid se eerste gelukwensing met die druk van die wendrie in die rugbyfinaal toe Beentjies vir hom sê: “Ditsem, Dawid!” (ibid.: 10). Dawid is bly dat alles goed afgeloop het en dat hy nie vir te lank net ’n reserwe bly nie. Die eerste was met die rugbywedstryd, die tweede toe hy Boela se hand in die as geslaan het met Ernesta, daarna toe hy by ou Mokgalabje die toets oor die natuur slaag, toe die toets met die geweer en sy eerste bok, en ten slotte die finale toets toe hy Ernesta red.

Niemand roer nadat die stropers vasgekeer is nie. Op die plaas heers stilte, net die verwese gekoer van ’n groenvlerkduifie is hoorbaar (Du Plessis, 1996: 101).

15. Die uiteinde

Dawid en Ernesta loop versigtig teen die wal uit. Die skaduwees lê lank. Die son is agter hulle en toe hulle oor die wal kyk, staan Radinaka daar. Hy moet van hulle geweet het, want hy staan aan die oorkant van die water en kyk reguit na hulle. Hulle bly doodstil staan. Toe Ernesta sy naam noem, hardloop hy reguit na hulle kant toe, maar steek vas toe hy by die water kom. Hy laat sy kop sak en hardloop ’n entjie weg, steek in ’n stofwolk vas, krap met sy groot pote in die stowwerige grond en blaas weer. Hy speel met sy kop dat die son op die lang horing blink, staan stil in die laaste son en lig dan sy kop hoog op. Dan swaai hy om en hardloop doelgerig die bosse in, stertjie in die lug. Hulle is tevrede en Ernesta sê dat Sussie in Radinaka voortleef. Hulle staan en kyk hoe hy verdwyn en besef een ding: Radinaka is nie gekwes nie (Du Plessis, 1996: 107).

Dan hou Dawid vir Ernesta vas. Hy voel ’n rilling deur haar gaan toe hy haar teen hom vastrek. Hy voel hoe sag sy is en kan ook haar hart voel klop. Iets amper seers kom in sy keel sit, iets soos huil, maar net baie lekkerder. Oor haar kop kyk Dawid lank hoe die son oor Renosterpoort se bome sak (ibid.: 108).

Afdeling B

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL

Hoofstuk 3: *Ditsem, Dawid!* 1 (Luister en praat)

Groepsgesprek

1. Leerders gesels in groepsverband oor die volgende vrae en gee daarna terugvoering van die bevindinge aan die klas:
 1. Wat is die funksie van Ernesta wat so in 'n stofwolk aangejaag kom?
 2. Gee uit hierdie hoofstuk enkele karakterkenmerke van Ernesta.
 3. Verduidelik waarom jy sou sê dat sy en Dawid juis om hierdie kenmerke by mekaar pas.
 4. Bespreek die funksie van die bespreking van die Bosveldruimte in hierdie hoofstuk.
 5. Bespreek die funksie van die Sepedi-sprekende Malome in die verhaal.
 6. Bespreek die uitwerking van die vreemde spore op elkeen van die karakters wat in hierdie hoofstuk optree.

AS (Aanwysings en instruksies in die opdrag moet noukeurig gegee en gevolg word deur 'n leier in elke groep; almal in die groep moet deelneem aan die gesprek deur eie menings uit te spreek, te luister na die menings van ander en idees wat van hul eie verskil, te respekteer).

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL

***Ditsem, Dawid!* 1 (Luister en praat)**

Groepsgesprek

2. Verdeel die klas in twee groepe. Leerders gesels in groepsverband oor die volgende vraag en gee daarna terugvoering van die bevindinge aan die klas:

Klassifiseer die karakterkenmerke van Richter en Molaledi. Bespreek of hulle plat of ronde karakters is en motiveer telkens elke groep se standpunt. Leerders kan dan die bevindinge elkeen individueel op skrif stel en die opvoeder kan dit assesser as stelwerkstuk.

AS (Aanwysings en instruksies in die opdrag moet noukeurig gegee en gevolg word deur 'n leier in elke groep; almal in die groep moet deelneem aan die gesprek deur eie menings uit te spreek, te luister na die menings van ander en idees wat van die eie verskil, te respekteer).

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL

Hoofstuk 4: *Ditsem, Dawid! 2* (Lees en kyk)

3. Lees hoofstuk 4 sorgvuldig deur en beantwoord onderstaande vrae so noukeurig moontlik:
 1. Waarom is dit noodsaaklik om die regte klere vir 'n jagtog aan te trek?
 2. Waarom is dit nodig dat die jagters die regte gewere saamneem as hulle op 'n jagtog is?
 3. Waaruit is dit in hierdie hoofstuk duidelik dat Achmat beslis nie 'n jagter is nie?
 4. Vergelyk Dawid se toets in hierdie hoofstuk met die toets wat hy onder ou Mokgalabje deurgegaan het.
 5. Verduidelik hoe hierdie bevindings strook met die leser se kennis van Boela.
 6. Waarom was dit belangrik dat Dawid hier uitgewys word as 'n goeie skut, gesien in die lig van hom as reserwe?
 7. Waarom is dit vir die roman van belang dat Molaledi nie kan lees nie?
 8. Verduidelik hoe spanning in hierdie hoofstuk vermeerder.

AS (Soeklees die betrokke hoofstuk vir die korrekte antwoorde, asook die ander betrokke gedeeltes waarna verwys word vir besonderhede wat die antwoorde kan ondersteun).

Antwoorde:

1. In die Bosveld is dit baie ruig en baie van die grassoorte het sade wat in die jagter se sokkies kan ingaan en 'n bron van irritasie kan wees. Ook is dit van belang dat klere aangetrek word wat nie die staptog en beweeglikheid van die jagters belemmer nie. Dit beklemtoon die verskil tussen egte jagters en iemand soos Achmat, wat nie 'n jagter is nie. Richter het 'n langbroek aan, met seilkamaste en 'n patroonband om die middel. Dawid het sy kakieorpak en stewels aan, met die patrone in sy bosak en sy pa se jagmes. Molaledi het 'n groen orpak aan met 'n boshod op sy kop en die 30-06 by hom (Du Plessis, 1996: 46).
2. Dawid ken jag en gewere en hy neem die .308 omdat dit 'n ligter geweer is en omdat hulle in die ruie bos naby en vinnig moet skiet. Hy neem ook twee pakkies patrone, die 180 en die ligter 150 grein (ibid.: 46).
3. Dis net die niejagter, Achmat, wat kortbroek en drafskoene met sokkies aanhet. Achmat is nie 'n jagter nie en hy wil ook nie soos 'n jagter lyk nie. Ten spyte van die waarskuwings dat hy teen die aand se kant gaan jouk, weier hy om anders aan te trek (ibid.: 46).
4. Dawid is die eerste een wat die boskatkisasietoets deur Mokgalabje oor die natuur deurkom toe hy die liggroen boom met varingrige blare identifiseer as 'n huilbos (ibid.: 23). Later volg Dawid se tweede toets toe hulle voor die jagtog hulle gewere instel, miskien net om te toets hoe akkuraat Dawid kan skiet. Hy maak hom gemaklik op die stoeltjie en laat sy geweer oor die sak lê. Hy besef dis weer 'n toets wat hy nie graag wil dop nie – hy weier om reserwejagter te wees. Hy korrel en sit die kruis

van die teleskoop presies op die kol, maar huiwer dan effens. Vir hom voel dit asof almal wag dat hy moet mis en dit veroorsaak dat hy meer bewe, so asof hy nog nooit in sy lewe 'n skoot geskiet het nie. Hy slaag tog die toets ná die tweede skoot met die swaarder grein patroon (Du Plessis, 1996: 47-48).

5. Boela was die een wat eintlik uitgenooi is, maar wat toe as gevolg van die affloerders nie meer welkom was nie. Hy was 'n goeie skut, ook iemand met veldkennis wat vir sowel Molaledi as Richter en sy pa aanvaarbaar was, maar wat self verantwoordelik was dat hy nie meer kon saamgaan nie.
6. Dawid moes homself bewys as goeie skut omdat hy van die begin af met Boela vergelyk is en Molaledi stuurs was omdat Boela nie saamgekom het nie. Dawid moes dus bewys dat hy nie net op die rugbyveld goed doen nie, maar ook op die jagplaas en by Ernesta Boela se plek kon inneem.
7. Dit beklemtoon die feit dat kennis van die veld en van jag nie noodwendig saamgaan met geletterdheid nie. Jy hoef met ander woorde nie te kan lees om ervaring in jou lewe op te doen nie. Hy het waarskynlik meer van die veld en wild af geweet as Dawid, maar Dawid het dit uiteindelik besef en aangebied om hom te leer lees (Du Plessis, 1996: 101).
8. Hulle is bewus van die vreemde spore en ook van die moontlikheid dat die stropers dalk naby kan wees of selfs onverwags agter 'n boom kan uitkom. Daarom loop hulle en gaan telkens sit om onder deur die bome te loer of hulle niemand gewaar nie. Die spanning veroorsaak dat Dawid se hart in sy keel klop en dat hulle groot skrik toe die fisant naby hulle opvlieg (Du Plessis, 1996: 50).

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL

Ditsem, Dawid! 1, 3 (Luister, skryf en praat)

Rolspel

4. Verdeel die klas in groepe van ongeveer vier leerders elk en gesels in elke groep oor die renosters as bedreigde spesie. Laat elke groep 'n standpunt uitmaak oor die aanvaarbaarheid al dan nie van jag en telkens redes vir elke stelling gee. Laat elke groep ook duidelik standpunt inneem oor die teenwoordigheid van stropers op plase in die Bosveld en suksesvolle metodes om hulle aan te keer. Dit is ook belangrik om in hierdie verband te verwys na die optrede van Dawid en Molaledi. Die geskrewe dialoog kan deur die leerkrag as assesseringstaak vir stelwerk gebruik word.

AS (Deel idees oor bewaring en stropery met mekaar en leer sodoende van mekaar. Leerders moet in staat wees om geselekteerde inligting van een bekende formaat oor te sit na 'n ander minder bekende formaat en ook om dit in geskrewe taal oor te skryf).

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL

Hoofstuk 1: *Ditsem, Dawid!* 2 (Skryf en aanbied)

Kreatiewe respons

5. Lees hoofstuk 1 van *Ditsem, Dawid!* noukeurig deur en beskryf hoe in hierdie hoofstuk alreeds die moontlikheid van spanning ingebou word. Verwys na die volgende idees:
- Dawid as reserwe;
 - Boela as goeie skrumskakel;
 - Dawid se vriendskap met Richter, die eerste span se kaptein;
 - Dawid se bewuswording van Ernesta;
 - Boela se afloerdery van die meisies;
 - Die weiering om hom saam te neem plaas toe;
 - Die geleentheid wat dit aan Dawid bied ten opsigte van Renosterpoort en Ernesta.

Die leerder moenie hierdie punte as onderafdelings nommer nie, maar dit as deel van die geheel in die aanbieding weergee. Dit kan as assesseringstaak deur die leerkrag gebruik word.

AS (Die leerkrag moet aan die leerder die vereistes vir die verskillende opdragte verduidelik, asook ondersteunende inligting gee oor spanning en die aanwesigheid daarvan. Die leerder moet op sy/haar beurt gebruik maak van die gepaste styl, toon en formaat.)

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL

Hoofstuk 7: *Ditsem, Dawid!* 1 (Luister en skryf)

Luisterbegrip

6. Lees hoofstuk 7 aan die leerders (dit mag dalk nodig wees om dit meer as een keer te doen) voor terwyl hulle noukeurig, met aandag en met 'n pen in die hand, sit en luister. Gee voor die tyd die onderstaande vrae aan hulle uit, sodat hulle dit skriftelik kan beantwoord en dit deel kan vorm van 'n assesseringstaak vir mondeling:
- As gelet word op die tema in *Ditsem, Dawid!*, waarom is dit van belang dat die volgende woorde in hoofstuk 7 (Du Plessis, 1996: 82) gebruik word: “Hy lyk vir my nou skielik ouer en bekommerd”? [2]
 - Watter ontstellende nuus kry oom Bertus daardie aand oor die telefoon? [2]
 - Wat is die funksie daarvan in die verdere verloop van die roman? [2]
 - Haal een sin op p. 84 aan wat bewys dat oom Bertus en Boela op verskillende maniere met Ernesta gewerk het. [2]
 - Waarom kyk sy reguit vir haar pa? [2]

6. Waarom gebruik die verteller die volgende sin: “As hulle een keer kon inkom, kan hulle dit weer doen” (Du Plessis, 1996: 85)? [2]
 7. Waarom was dit nodig dat tannie Yvonne sulke groot borde kos vir die jagters inskep (ibid.: 86)? [2]
 8. Verduidelik hoe Ernesta die feit dat Molaledi se ma alleen is, aangryp as ’n geleentheid..... [2]
 9. Wat is haar verweer toe oom Bertus haar aanraai om liever tuis te bly? [2]
 10. Waarom sluit hierdie hoofstuk op ’n spanningshoogtepunt af?..... [2]
- Totaal [20]

AS (Luister na en reageer skriftelik op vrae oor ’n gelese gedeelte ter wille van begrip en duidelikheid).

Antwoorde:

1. Die tema is een van natuurbewaring en oom Bertus, die eienaar van Renosterpoort, die groot jagplaas, is bekommerd oor die welstand van die renosters, waaragter stropers alreeds is. [2]
 2. Die stropers het daardie middag reeds een van Jan Blaauw, ’n buurman, se renosters geskiet. [2]
 3. Die stropers is in die omgewing en kan maklik op Renosterpoort toeslaan, want Radinaka is in daardie omgewing ’n legende wat baie gesogd is..... [2]
 4. Boela het waarskynlik met Ernesta sy sin gekry, maar nie met haar pa nie: “Ernesta lyk soos sy die aand voor Boela gelyk het: haar lippe ’n dun strepie, die blou oë blits. ‘Ek sal . . .’ Maar haar pa is nie Boela nie: ‘Jy sal niks nie, Ernesta . . .’” (Du Plessis, 1996: 84). [2]
 5. Sy wil baie graag saamgaan, want die renosters ken haar en sy het immers die spore eerste gesien. [2]
 6. Die renosters is in gevaar, want die stropers laat hulle deur geen draad keer nie en selfs die feit dat die hekke beman word, hou hulle nie uit nie..... [2]
 7. Sy weet nie hoe lank hulle weg sal wees nie en in die soektog kan hulle nie bekostig om deur honger oorval te word nie. [2]
 8. Sy het dit gesien as ’n geleentheid om uit die huis weg te kom en moontlik met die opspoor van die stropers behulpsaam te wees..... [2]
 9. Sy maak dit baie duidelik dat sy die eerste een was wat die vreemde spore gesien het..... [2]
 10. Die ou hekwagter is oor die kop geslaan, die hek is oopgelos en die stropers is op die plaas. Die renosters is dus in groot gevaar. [2]
- Totaal [20]

AFRIKAANS EERSTE ADDISIONELE TAAL

***Ditsem, Dawid!* 3 (Skryf en aanbied)**

Kreatiewe respons

7. Laat die leerders 'n feitelike respons skryf na aanleiding van inligting oor die toekoms van die swartrenosters op Renosterpoort wat nie belowend lyk nie. Die leerkrag kan hierdie gedeelte gebruik as assesseringstaak.

AS (Die leerder moet die vermoë toon om op die regte en gepaste styl te besluit, asook om standpunt in te neem teenoor die bewaring van die renoster in 'n gepaste teksformaat).

Kruiskurrikulêre aansluitingspunte:

LEWENSWETENSKAPPE

***Ditsem, Dawid!* (Leeruitkoms: biodiversiteit: toerisme)**

8. Gebruik die inhoud van die roman en skryf 'n artikel deur na die volgende aspekte te verwys: Leerders moet in staat wees om inligting van een formaat oor te dra op 'n ander minder bekende formaat:
 1. Verduidelik kortliks die verskil tussen die standpunte van die jagters en die sg. "Groenes", of die niejagters.
 2. Verduidelik voorts hoe Renosterpoort se mense jag kan toelaat en toerisme kan bevorder.
 3. Verduidelik hoe bewaring by bogenoemde punte inpas.
 4. Analiseer die ruimte in Renosterpoort as ideaal om toerisme aan te wakker.
 5. Verduidelik hoe die stropery moontlik toerisme na Renosterpoort kan benadeel.

AS (Leerders moet in staat wees om

- **verskynsels te identifiseer en te bevraagteken;**
- **data te analiseer, te sintetiseer en te evalueer en bevindings te kommunikeer;**
- **'n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting).**

Antwoorde:

1. Dawid is 'n regte jagter. Sy hart klop in sy keel toe hy sy pa se .308 uit die sak haal (Du Plessis, 1996: 32). Malome is die een wat oor jag gesels en baie kennis het van die veld en veral van die wild. Hy deel sy kennis aan die ander mee en vra Dawid-hulle uit met die doel om te probeer bepaal hoe goed Dawid kan skiet: Hy vertel van die vrot jagters wat honderde rande betaal en niks skiet nie – en van goeie jagters wat op aghonderd tree 'n koedoe bo teen die berg plattrek. Daar is vir hom min te sê van sulke swak jagters wat met geld probeer om hulle eie onbeholpenheid weg te steek.

Hy waardeer die jagters wat weet wat hulle kom soek en dit raak skiet sonder om die diere te kwes (Du Plessis, 1996: 43).

Wanneer Richter met die jagters uitgaan om te gaan jag, is hulle soos regte jagters aangetrek. Dis net die niejagter, Achmat, wat kortbroek en drafskoene met sokkies aanhet. Achmat is nie 'n jagter nie en hy wil ook nie soos 'n jagter lyk nie. Ten spyte van die waarskuwings dat hy teen die aand se kant gaan jouk, weier hy om anders aan te trek. Dawid ken jag en gewere en hy neem die .308 omdat dit 'n ligter geweer is en omdat hulle in die ruie bos naby en vinnig moet skiet. Hy neem ook twee pakkies patrone, die 180 en die ligter 150 grein (ibid.: 46). Hy weet dus hoe om te jag en watter soort wild hy met die verskillende grein patrone kan skiet.

Toe Dawid en Molaledi begin stap, toets Molaledi eers die wind om seker te maak dat die wild hulle nie ruik nie (Du Plessis, 1996: 49). Dit is een ding wat Dawid ook van diere en jag geleer het en dis om die windrigting te toets voordat jy die veld ingaan.

Dit is wat die egte jagter van die stroper onderskei: Die stroper maak dood vir eie gewin, hy los die lydende dier as hy vinnig die ivoor of die renosterhoring uitgeslag het, terwyl die jagter net jag om die wildgetalle te beheer en nie vir eie gewin nie. Die jagter het voortdurend bewaring in gedagte.

2. Jag is nie sports vir die bewaarder nie, maar 'n sport, en 'n mens jag nie van 'n bakkie af nie. Richter se standpunt is dat die jagter die wild op sy voete moet kry omdat hulle dan ook 'n kans het. Dawid voeg by dat die wild bewaar moet word. Dis soos op 'n beesplaas, waar beeste geslag moet word sodat die boerdery sin kan maak. Dit help nie 'n boer het later dertig beeste op een hektaar grond nie (ibid.: 68). As daar so gejag word, is daar ook plek vir toerisme en vir 'n waardering van die pragtige natuurskoon van die Bosveld.
3. Daarom is dit van belang om, ter wille van toerisme, streng bewaringsmaatreëls op 'n jagplaas toe te pas. As daar enigsins bedreigde spesies op so 'n plaas voorkom, mag hulle nie gejag word nie en moet hulle veral teen stropers beskerm word. So sou Dawid graag 'n hartbees wou skiet, 'n dier wat op daardie tydstip nie op Malome se lys is nie (Du Plessis, 1996: 60). Nadat Dawid aan die einde die stropers vasgetrek het en sodoende Ernesta gered het uit die hande van Boela se pa, kry hy tog sy hartbees as dank vir wat hy vermag het.
4. Die ruimte op Renosterpoort in die Bosveld is so rustig en die ruimte so pragtig dat die rustigheid daarvan positief inwerk op die mense wat daar bly en diegene wat vir die jagtogte daarheen kom. Op die plaas is daar ook etlike lapas waar toeriste die natuurskoon kan bewonder.
5. Indien die toeriste agterkom dat dit nie meer veilig is op Renosterpoort nie en dat daar in die verlede in die omgewing mense doodgeskiet is wat wou probeer keer dat die stropers hulle doel bereik, sal dit beslis nadelig inwerk op toerisme en sal die jagter ook nie meer so geredelik op Renosterpoort kom jag nie.

LEWENSWETENSKAPPE

***Ditsem, Dawid!* (Leeruitkoms: biodiversiteit: natuurbewaring en ekotoerisme)**

9. Beskryf die bewaringsmetodes wat op Renosterpoort toegepas word. Wys in die bespreking onder meer op die geldigheid van sulke bewaringsmetodes, analiseer die

verskillende standpunte van die jagters en die stropers, evalueer die sukses daarvan en neem deel aan 'n mondelinge gesprek om die waarde van natuurbewaring onder die aandag van ander leerders te bring.

Antwoord:

Achmat is die een wat nie wil moor nie, wat keer teen jag, maar Richter en Dawid sien jag anders; vir hulle is jag nie moor nie (Du Plessis, 1996: 21). Achmat sê hy sal nie eers teen betaling 'n seemeeu skiet nie. Richter is ook 'n bewaringsbewuste by uitstek. Volgens hom boer jy nie net met renosters nie, jy kry hulle lief. Sussie was byvoorbeeld klein toe sy daar aangekom het nadat haar ma geskiet is. Toe moes sy hans grootgemaak word en daar is seker nie 'n stouter ding as 'n klein renostertjie nie. Nou is sy mak en het al vier kalfies gehad. Op Renosterpoort is daar van al twee soorte renosters: die swartrenoster asook die witte. Die verskil tussen die twee is by die bek. Die witrenoster is eintlik nie wit nie, maar die bek is breër en hulle word eintlik “wide Rhino” genoem, en nie “white” nie.

Dis die swartes wat eintlik die bedreigde spesie is en hulle is byna uitgeroei. Die horings van die renosters is hulle gewig letterlik in goud werd: Dit word uitgesmokkel na Oosterse lande toe vir opkikkers, maar ook om gebruik te word teen koors of hoë bloeddruk (Du Plessis, 1996: 29). Achmat kan nie verstaan dat jagters lief kan wees vir die natuur nie, en ook nog jagters is nie. Vir die jagters is dit egter 'n kwessie van balans, hulle jag, maar roei nie uit nie (ibid.: 33).

Op Renosterpoort word net gejag wat te veel is. Malome sê wat geskiet kan word en wat nie. 'n Eland, rooibokram en koedoekoei is reg, so ook die blouwildebees, maar die groot diere word vir die betaaljagters gelos en hulle self skiet nie diere vir trofees nie (Du Plessis, 1995: 48-49). Jag is vir die bewaarder nie sports nie, maar 'n sport en 'n mens jag nie van 'n bakkie af nie. Richter se standpunt is dat die jagter die wild op sy voete moet kry sodat hulle dan ook 'n kans het. Dawid voeg by dat die wild bewaar moet word. Dis soos op 'n beesplaas, waar beeste geslag moet word sodat die boerdery sin kan maak. Dit help nie 'n boer het later dertig beeste op een hektaar grond nie. So om die vuur word daar gestry oor die reg of verkeerd van jag. Achmat hou vol die diere het ook regte (ibid.: 68).

Hulle kry die spoor van 'n kwagga wat gekwes is en dadelik sit hulle die kwagga agterna om hom dood te skiet. Richter se leuse is: “Mis is niks, kwes is 'n pes” (Du Plessis, 1996: 73). Molaledi begin dadelik op die spoor loop. Dawid kan ook die gekwete kwagga se spoor uitken, amper soos die spoor van 'n donkie. Dawid ken nie die geluid wat 'n kwagga maak nie en besef dat dit eintlik nie 'n kwagga is nie, maar 'n sebra, omdat kwaggas al uitgesterf het. Hulle kry later die kwagga en Dawid skiet hom met een skoot dood. Toe hy die dier sien, besef hy dat Richter reg was deur te sê kwes is 'n pes (ibid.: 75).

AS (Leerders moet in staat wees om

- **verskynsels te identifiseer en te bevraagteken;**
- **data te analiseer, te sintetiseer en te evalueer en bevindings te kommunikeer;**
- **'n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting).**

LEWENSWETENSKAPPE

***Ditsem, Dawid!* (Leeruitkoms: bedreiging vir biodiversiteit)**

10. Die tema in *Ditsem, Dawid!* wentel rondom bewaring en daarmee saam die bedreiging wat die uitsterf van 'n spesie aan die biodiversiteit kan aanrig. Gebruik jou kennis aangaande biodiversiteit om die volgende vrae te beantwoord:
1. Wat word verstaan onder die term biodiversiteit?
 2. Hoe kan die uitsterf van 'n bedreigde spesie die biodiversiteit skade berokken?
 3. Hoe pas bewaring van 'n bedreigde spesie soos Radinaka hierby in?
 4. Watter impak het bewaring van die natuur op die ruimte van 'n plaas soos Renosterpoort?
 5. Hoe kan gewone jagters die biodiversiteit van 'n gebied bewaar?
 6. Wat kan die natuurbewuste daaruit leer?
 7. Hoe kan die stropers die biodiversiteit van 'n gebied omverwerp?
 8. Wat kan die gewone mens doen om die wildlewe te bewaar?
 9. Kan die mens ook as 'n bedreigde spesie beskou word?
 10. Hoe kan die bedreiging te bowe gekom word?

Antwoorde:

1. Biodiversiteit is die woord wat gebruik word om die verskeidenheid organismes op aarde te beskryf, asook die interaksie tussen die organismes (Buckley e.a., 2005: 48).
2. Die een spesie mag van voortbestaan afhanklik wees van 'n ander en sterf daardie spesie dan uit, kan die ander se voortbestaan ook nie gewaarborg word nie.
3. Alhoewel die renoster nie in die besonder afhanklik van ander spesies vir sy voortbestaan is nie, bring die teenwoordigheid van die renoster toerisme na die jagplaas, wat geld genereer om die plaas en die ander wild te beskerm. Ook is dit van besondere belang dat die bedreigde spesie vir die nageslag bewaar word.
4. Die pragtige natuur in die Bosveld en op Renosterpoort moet vir die nageslag bewaar word en daarom word plant- sowel as dierspesies op die plaas van vernieling bewaar.
5. Hulle kan sorg dra dat bedreigde spesies nie uitgeskiet word nie, en dat die wildgetal konstant gehou word deur uitdunning toe te laat, maar lyding tot die minimum te beperk deur seker te maak dat die professionele jagters goeie jagters is wat nie die wild kwes nie.
6. Die natuurbewuste besef hierdeur dat daar 'n verhouding in die natuur is tussen die bewaring van plant- en dierspesies.
7. Stropers gun niemand iets nie. As hulle op die spoor van 'n renoster is, vernietig hulle plantegroei, hulle knip drade, hulle sal moer as hulle gekeer word en hulle skiet en kwes die diersoort en slag die tande uit of kap die horing af terwyl die dier somtyds nog lewe.
8. Die gewone mens kan sy liefde vir die natuur, vir die plante en dierelewe, prakties bewys deur nie voor die voet uit te roei nie en sorg te dra dat dit ook nie deur iemand anders gedoen word nie, maar terselfdertyd die getalle in toom hou.

9. Die natuurbewuste mens kan in sy pogings om bedreigde spesies te bewaar in konfrontasie met die stropers kom en sodoende met sy lewe daarvoor boet.
10. Die bedreiging kan voorkom word deur saam met die gemeenskap, die polisie en Natuurbewaring te werk om die stropers aan die kaak te stel.

AS (Leerders moet in staat wees om

- **verskynsels te identifiseer en te bevraagteken;**
- **data te analiseer, te sintetiseer en te evalueer en bevindings te kommunikeer;**
- **'n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting;**
- **die verskillende maniere te beskryf waarop hulpbronne gebruik word en verslag; te doen oor die impak daarvan op die omgewing en die samelewing).**

LEWENSWETENSKAPPE

***Ditsem, Dawid!* (Leeruitkoms: bedreiging vir biodiversiteit)**

11. Verdeel die klas in twee groepe en elke groep kies een van die twee standpunte oor jag: aan die een kant die standpunt van Achmat, en aan die ander kant die standpunt van Ernesta, Richter en Dawid. Hou 'n debat oor die wenslikheid al dan nie van jag soos deur die twee groepe verwoord. Wys na die voordele en nadele daarvan, gebruik voorbeelde om u antwoorde uit die roman te staaf en wys pertinent op die verskil wat tussen die twee groepe bestaan. Wys ten slotte op die impak wat die twee groepe se standpunte op bewaring kan uitoefen en die invloed wat dit inhou vir die behoud van die biodiversiteit.

AS (Leerders moet in staat wees om

- **data te analiseer, te sintetiseer en te evalueer en bevindings te kommunikeer;**
- **'n voorgeskrewe metode te gebruik om toegang te verkry tot inligting).**

LEWENSORIËTERING

(Leeruitkoms: persoonlike welsyn)

12. Verwys na die lewenstyl van Boela en Dawid. Die leser kom gou agter dat daar besliste morele verskille in hulle optrede teenoor meisies is. Verdeel die klas in twee groepe en besin oor die wenslikheid van die handhawing van gesonde morele standaarde. Maak 'n lys van die swak en sterk punte van albei karakters en skryf 'n gepaste stelwerkstuk om moraliteit onder die aandag van die jeug te bring. Die opvoeder kan hierdie stelwerkstuk gebruik vir assessering.

AS (Leerders moet in staat wees om

- **verskillende strategieë om selfbewussyn en selfbeeld te bevorder, toe te pas, en die uniekheid van self en andere te erken en te respekteer;**
- **veranderinge ten opsigte van groei tot volwassenheid te verduidelik en waardes en strategieë om verantwoordelike besluite oor leefstylkeuses te maak ten einde persoonlike potensiaal optimaal uit te brei).**

LEWENSORIËTERING

(Leeruitkoms: burgerskap: dinamiese diversiteit)

13. Verduidelik aan die hand van die karakter, geaardheid en optrede van Dawid teenoor Boela die waarde van diversiteit, ook wat betref verskil in karakterkenmerke. Verdeel die klas in twee (of meer) groepe en bespreek in daardie groepe of Boela se optrede gelei het tot diskriminasie teen die meisies en of in die proses sprake is van die skending van menseregte.

AS (Leerders moet in staat wees om die waarde van diversiteit te verduidelik, en kontemporêre bydraes van individue en groepe tot die hantering van diskriminasie en skending van menseregte te bespreek).

Kontrolelys vir skriftelike stelwerk:

Die volgende voorbeeld van 'n moontlike algemene kontrolelys is baie nuttig vir die leerders om in hulle portefeuljes te hou as hulle hulle eerste skryfpoging wil nagaan vir foute en verbeteringe:

1. Verskyn die opskrif/titel van die skryfstuk duidelik boaan?
2. Het ek my naam en van geskryf?
3. Is die stelwerkstuk gedateer?
4. Dui ek aan of die stuk gekontroleerd of ongekontroleerd is?
5. As dit 'n langer skryfstuk is, is dit in paragraafvorm?
6. Begin al die sinne met hoofletters en eindig dit met punte, vraagtekens of uitroepe?
7. Is daar 'n inleiding en slot?
8. Is daar duidelike bewyse van beplanning deur middel van 'n kopkaart?
9. Is daar bewyse van herskryf en verbetering van foute?
10. Word die aantal woorde aan die einde van die skryfstuk aangedui?
11. Hou ek by die onderwerp?
12. Is my formaat reg? (Theron, 2005: 48).

BRONNELYS

- Buckley, L., F. Clitheroe, L. Dilley, M. Doidge, S. Marsden, E. Stander en I. van Aarde. 2005. *Verken Lewenswetenskappe. Graad 10*. Kaapstad: Maskew Miller Longman. (Idees oor bewaring.)
- Cloete, T.T. (red.) 1985. *Gids by die Literatuurstudie*. Pretoria: HAUM-Literêr Uitgewers.
- Du Plessis, Hans. 1996. *Ditsem, Dawid!*. Kaapstad: Human en Rousseau.
- Dyer, C. J., Nisbet, M., Friedman, B., Johannesson, M., Jacobs, B., Roberts, Y., Seleti. 2004. *Verken die verlede. Brongebaseerde Geskiedenis vir Graad 10*. Kaapstad: Maskew Miller Longman. (Mondelinge tradisie.)
- Rooth, E. en J. Stielau. 2004. *Verken Lewensoriëntering. Graad 10*. Kaapstad: Maskew Miller Longman. (Idees oor burgerskap en persoonlike welsyn.)
- Senekal, J. 1985. *Handelingsverloop*. In T.T. Cloete (red.) 1985. *Gids by die Literatuurstudie*. Pretoria: HAUM-Literêr Uitgewers.
- Snyman, H.J. 1985. “Vertelsituasie”. In T.T. Cloete (red.) 1985. *Gids by die Literatuurstudie*. Pretoria: HAUM-Literêr Uitgewers.
- Steenberg, D.H. 1985. “Tyd”. In T.T. Cloete (red.) 1985. *Gids by die Literatuurstudie*. Pretoria: HAUM-Literêr Uitgewers.
- Theron, Wilreza. 2005. *Onderwysersgids by die behandeling van Weerkaatsings, ’n Sprokie deur Eleanor Baker*. Kaapstad: Human en Rousseau.
- Van Eetveldt, H.J. 1985. “Karakter”. In T.T. Cloete (red.) 1985. *Gids by die Literatuurstudie*. Pretoria: HAUM-Literêr Uitgewers.
- Venter, L.S. 1992. “Verteller” (Epiek). In T.T. Cloete. (red.) 1992. *Literêre terme en teorieë*. Pretoria: HAUM-Literêr.
- Visser, L. 1997. “Lekkerlees avontuur met romanse”. Oorsig van *Ditsem, Dawid!*. Deur Hans du Plessis. *Die Burger*, 19 Maart 1997: 4.